

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra sociologie a andragogiky

CÍLE SOCIÁLNÍ POLITIKY V PROGRAMECH ČSSD A ODS

**AIMS OF SOCIAL POLICY IN THE PROGRAMS OF THE
CSSD AND ODS**

Bakalářská diplomová práce

Karolína Stoklasová

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Mgr. František Znebežánek, Dr.

Olomouc 2013

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Měříně dne 25. 3. 2013

.....

Děkuji vedoucímu své bakalářské práce Mgr. Františku Znebejánkovi, Dr.
za ochotu, trpělivost a za jeho odborné rady a cenné připomínky.

OBSAH

ÚVOD	6
1 O SOCIÁLNÍ POLITICE	8
1.1 POJMY „SOCIÁLNÍ“ A „POLITIKA“	8
1.2 DEFINICE SOCIÁLNÍ POLITIKY	9
1.3 AKTÉŘI SOCIÁLNÍ POLITIKY	9
1.4 PRINCIPY SOCIÁLNÍ POLITIKY	11
2 POLITICKÉ STRANY	16
2.1 DEFINICE POLITICKÝCH STRAN A JEJICH FUNKCÍ	16
2.2 PROGRAMY POLITICKÝCH STRAN	18
3 SOCIÁLNÍ POLITIKA A IDEOLOGIE	20
3.1 DEFINICE IDEOLOGIE	20
3.2 IDEOLOGIE POLITICKÝCH STRAN	21
3.3 LIBERALISMUS	22
3.4 PRINCIPY SOCIÁLNÍ POLITIKY V POJETÍ LIBERÁLNÍ IDEOLOGIE	23
3.5 SOCIALISMUS	24
3.6 PRINCIPY SOCIÁLNÍ POLITIKY V POJETÍ SOCIÁLNĚ- DEMOKRATICKÉ IDEOLOGIE	26
3.7 KONZERVATISMUS	27
3.8 PRINCIPY SOCIÁLNÍ POLITIKY V POJETÍ KONZERVATISMU	28
3.9 UMÍSTĚNÍ IDEOLOGÍ V POLITICKÉM SPEKTRU	30
4 EMPIRICKÁ ČÁST	32
4.1 ČESKÁ STRANA SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÁ (ČSSD)	32
4.2 OBČANSKÁ DEMOKRATICKÁ STRANA (ODS)	33
4.3 IDENTIFIKACE CÍLŮ SOCIÁLNÍ POLITIKY ČSSD	33
4.4 IDENTIFIKACE CÍLŮ SOCIÁLNÍ POLITIKY ODS	38
4.5. ANALÝZA II – SROVNÁNÍ PROGRAMŮ ČSSD A ODS	42
4.6. POLITICKÉ PROGRAMY ČSSD A ODS V HISTORICKÉ PERSPEKTIVĚ	47
4.7. KONVERGACE PROGRAMŮ ČSSD A ODS	52
5 ZÁVĚR	55

ANOTACE.....	59
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	60

Sociální politika může mít mnoho podob. Může jít o vědní disciplínu nebo o praktickou aktivitu.

Sociální politice nejde pouze o charitu, svépomoc, o právní úpravu vztahů mezi lidmi; sociální politice nejde jen o měnící se hospodářské poměry, nejde jen o sociální zabezpečení.

Jde o to všechno.¹

Každý člověk se od narození až do své smrti setkává se sociálními problémy, které musí řešit, ať už sám nebo pomocí různých sociálních institucí. To znamená, že každý je nějakým způsobem účasten sociální politiky a je současně významným faktorem spoluutvářejícím její dynamiku a charakter. Člověk zde tedy hraje důležitou roli.

Moje bakalářská práce nese název Cíle sociální politiky v programech ČSSD a ODS. Na první pohled se toto téma může zdát více politické než andragogické. Tuto práci ale považuji za andragogickou především proto, že ústřední roli v tomto tématu hraje člověk a právě on je společným jmenovatelem pro sociální politiku a andragogiku. Stejně jako andragogika, tak i sociální politika se musí vypořádat s člověkem nezaměstnaným, handicapovaným, seniorem...

Aktivními tvůrci sociální politiky jsou politické strany. Ve své bakalářské práci se věnuji pouze dvěma stranám a to ČSSD a ODS. Tyto strany stojí v politickém spektru na opačných stranách, stojí na odlišných principech, vychází z odlišných ideologií. Jaké tedy budou cíle jejich sociální politiky? Odpovědět na tuto otázku je cílem mé práce. Cíle budu identifikovat pomocí volebních programů stran, které jsou volně ke stažení na jejich oficiálních stránkách. Prostřednictvím volebních programů prezentují strany samy sebe, snaží se oslovit voliče a věnují se zde aktuálním tématům, tedy i sociální politice.

Dalším cílem mé práce je zjistit, jak moc jsou si strany ve svých programech podobné, nebo v čem se odlišují. Tyto odlišnosti se poté projeví v životě člověka a ovlivňují podmínky, ve kterých člověk žije.

¹ POTUČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ 1995, s. 5

Abych dosáhla stanovených cílů, rozdělím svoji bakalářskou práci na dvě části. V první části se budu věnovat především teorii, základním pojmům, které souvisí se sociální politikou, politickými stranami a ideologiemi politických stran. V druhé části provedu dvě analýzy. Pomocí první analýzy se pokusím identifikovat cíle sociální politiky v programech obou stran. V druhé části provedu srovnání programů. Pokud hovořím o programech politických stran, mám na mysli programy, které se týkají sociální politiky.

Dále druhou část doplním o dvě analýzy, které budou pracovat se samotnými programy ČSSD a ODS. První analýza se bude zabývat programy v jejich historické perspektivě. Tato analýza mi pomůže postihnout změny, které se odehrály v dlouhodobých a volebních programech obou stran a zjistit, zda tyto změny nějakým způsobem reflektují změny ve společnosti. Druhá a poslední analýza se zabývá konvergací programů. Cílem této analýzy je zjistit, zda mohou programy stran, které stojí na opačném poli v politickém spektru a které svoji politiku staví proti sobě, nějakým způsobem konvergovat.

1. O SOCIÁLNÍ POLITICE

Sociální politika, její cíle, funkce, nástroje se neutváří izolovaně ale v souladu s konkrétní biografickou situací. To má za následek, že sociální politiku nelze jednoznačně definovat.² V první kapitole své bakalářské práce se zaměřím na obecné vymezení pojmu sociální politika. Dále se budu stručně zabývat subjekty a objekty sociální politiky, principy a nástroji sociální politiky. Obecným pojednáním o sociální politice ukotvím první část teoretického obsahu své bakalářské práce.

1.1 Pojmy „sociální“ a „politika“

Termín **sociální politika** je termínem všeobecně známým. Setkáváme se s ním v každodenním životě, je používán nejen odborníky ale i laiky. Avšak pro sociální politiku neexistuje jedna jasná definice a ani nemůže být jednoznačně definována.³

Samotný pojem „**sociální**“ se v praxi používá v mnoha významech: *„Slovo sociální je latinského původu. Původně se v češtině používalo ve smyslu „společenský“, přesněji „týkající se společnosti“. Později se význam tohoto slova zúžil na „týkající se vrstev hospodářsky slabých, závislých, vykořisťovaných.“⁴*

Slovo „**politika**“ je řeckého původu. Je velmi těžko definovatelný. *„Jinak ho používají sociologové a politologové, jinak právníci a jinak ekonomové. Jedni jej pojímají jako úsilí o udržení nebo změnu systému, jiní jako soubor sociálních činností, jiní jako soubor politických nástrojů. Jedni jej pojímají dynamicky jako úsilí o rozvoj nebo změnu, jiní staticky jako integritu systémů.“⁵*

² KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. Praha: ASPI, 2005, s. 20.

³ KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. Praha: ASPI, 2005, s. 19.

⁴ TOMEŠ, Igor. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: SOCIOKLUB, 1996, s. 19

⁵ TOMEŠ, Igor. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: SOCIOKLUB, 1996, s. 19

1.2 Definice sociální politiky

Sociální politikou se zabývá řada autorů. Stejně tak, jako je různorodé vnímání pojmu sociální politika, existují různorodé definice sociální politiky. Zde uvedu dvě definice sociální politiky. První vymezuje sociální politiku obecně, druhá definuje sociální politiku jako praktickou aktivitu.

Tomeš definuje spojení slov sociální politika jako „*soustavné a cílevědomé úsilí jednotlivých sociálních subjektů o změnu nebo o udržení a fungování svého nebo jiného (státního, obecního) systému. Toto úsilí je soustavné a cílené. Jeho výsledkem je činnost (fungování) nebo změna (transformace) systému. Projevuje se rozhodování (nebo nerozhodováním) a činností (nebo nečinností) sociálních subjektů.*“⁶

Tomešova definice sociální politiky však není univerzálně platná. Malá čs. Encyklopedie hovoří o sociální politice jako o „*souhrnu cílů, aktivit, prostředků a realizací sociálního programu té které společnosti.*“⁷ O sociální politice lze tedy říci, že má v různých společnostech a obdobích různý obsah, plní různé funkce a respektuje různá kritéria.⁸

Sociální politika jako praktická aktivita „*formuje vztah jedinců a sociálních podmínek jejich života. Každý jedinec se účastní sociální politiky a nějakým způsobem ji spoluvytváří a zároveň je každý vystaven sociálním podmínkám, které nemá ve své moci, které jsou pro něj jistou objektivní daností.*“⁹

Sociální politika jako praktická aktivita obsahuje mnoho složek. Zde považuji za vhodné uvést výčet oblastí, kterých se sociální politika dotýká.

⁶ TOMEŠ, Igor. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: SOCIOKLUB, 1996, s. 19

⁷ KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. Praha: ASPI, 2005, s. 21

⁸ Tamtéž, s. 21

⁹ POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ 1995, s. 30

Je to¹⁰:

- politika zaměstnanosti
- sociální zabezpečení
- zdravotní politika
- vzdělávací politika
- politika ve sféře bydlení
- rodinná politika

Podle Potůčka je tedy každý jedinec vystaven sociálním podmínkám, které jsou objektivní a které mohou být pozitivní nebo negativní. Englišova definice sociální politiky obohacuje. Podle něj není pro sociální politiku důležitý pouze jedinec ale celé skupiny, vrstvy a třídy, „*jejichž stav a osud není pro stav a vývoj společenského celku lhostejný*.“¹¹ Dále Engliš podotýká, že pro sociální politiku není postavena na milosrdenství ale na spravedlnosti a společenské účelnosti.¹²

Každá definice hovoří o jedincích nebo skupinách, kteří se sociální politiky účastní nebo ji utváří. V následující podkapitole na toto téma navážu a charakterizuji aktéry sociální politiky.

1.3 Aktéři sociální politiky

Za aktéry sociální politiky můžeme považovat „aktivní tvůrce a realizátory“ i „pasivní konzumenty“. Hovoříme-li tedy o aktérech sociální politiky, musíme rozlišovat mezi **subjekty** a **objekty** sociální politiky. Avšak jedna instituce může vystupovat v roli subjektu i objektu současně.¹³

Subjekt sociální politiky definuje Krebs jako ty, „*kdo mají zájem, vůli, schopnosti, předpoklady, možnosti a prostředky k určité sociální činnosti či chování a kdo takové činnosti a chování může iniciovat*“

¹⁰ POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ 1995, s. 61

¹¹ ENGLIŠ, Karel. *Sociální politika*. Praha: F. TOPIČ 1916, s. 17

¹² Tamtéž, s. 17

¹³ POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ 1995, s. 57

a naplňovat“.¹⁴

Za subjekty sociální politiky můžeme považovat stát a jeho orgány, zaměstnavatele a firmy, zaměstnavatelské, zaměstnanecké a odborové orgány, obce, církve, občané, domácnosti, politické strany¹⁵. V souvislosti s tématem mé bakalářské práce blíže charakterizují pouze **stát a politické strany** jako subjekty sociální politiky.

▪ **Stát a jeho orgány**

Sem můžeme řadit parlament, který na základě konkrétního programu vytváří a schvaluje legislativní opatření, která významně ovlivňují sociální politiku států i ostatních nestátních subjektů.

Dále sem řadíme vládu a správní orgány, které uskutečňují „konkrétní sociální politiku v daném čase“. Jedná se o ministerstvo práce a sociálních věcí, ústřední i územní orgány sociálního zabezpečení, úřady práce atp.¹⁶

▪ **Politické strany**

Politické strany můžeme považovat za „organizované a dobrovolné sdružení většího počtu osob, které se snaží vzájemnou konkurencí ve volbách získat politickou moc, převzít politickou odpovědnost a prosadit svou politickou vůli.“¹⁷

Politické strany ve svých programech utváří různé přístupy k řešení různých sociálních problémů. Politické strany se také podílejí na vytváření a realizaci sociální politiky.¹⁸

Objekty sociální politiky jsou ti, kterých se nějakým způsobem dotýká opatření sociální politiky a pro které jsou určeny.¹⁹

Za objekty sociální politiky můžeme považovat skupiny osob

¹⁴ KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. Praha: ASPI, 2005, s. 48.

¹⁵ KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. Praha: ASPI, 2005, s. 49 – 50.

¹⁶ KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. Praha: ASPI, 2005, s. 49

¹⁷ ČERMÁK a kol. In KLIMENTOVÁ, Eva. *Sociální politika I*. Olomouc: UP Olomouc, 2008, s. 86

¹⁸ KLIMENTOVÁ, Eva. *Sociální politika I*. Olomouc: UP V OLOMOUCI, 2008, s. 86

¹⁹ KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. Praha: ASPI, 2005, s. 48.

a jednotlivce.²⁰

- Skupiny osob

Skupiny osob mohou být bezmocní, nemocní, osiřeni atp.

- Jednotlivci

Subjekty sociální politiky jsou ti, kteří sociální politiku utváří a poté realizují. Ať už jako subjekt vystupuje stát, politická strana, obce aj. vždy se při vytváření sociálních opatření a při řešení sociálních problému musí řídit konkrétními pravidly. Těmto pravidlům neboli principům, se budu blíže věnovat v následující podkapitole.

1.4 Principy sociální politiky

Principy jsou pro sociální politiku východisky, kterými se musí řídit při uvažování, tvorbě cílů, nástrojů a také při aplikaci předpisů a norem.

Za nejdůležitější principy sociální politiky považujeme²¹

- princip sociální spravedlnosti
- princip sociální solidarity
- princip subsidiarity
- princip participace

Tyto principy by měly být obsaženy v sociálních programech konkrétních politických stran, kterými se budu v další části bakalářské práce zabývat. Proto považuji za vhodné si jednotlivé principy stručně charakterizovat.

- **Princip sociální spravedlnosti**

Sociální spravedlnost je pojmem relativním a k jeho řešení je třeba přistupovat z různých hledisek podle charakteru konkrétní sociální situace. Sociální spravedlnost by měla obsahovat tři zásady:

²⁰ TOMEŠ, Igor. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: SOCIOKLUB, 1996, s. 71

²¹ KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika* Praha: ASPI, 2005, s. 28.

1. každému stejně
2. každému podle jeho potřeb
3. každému podle jeho zásluhy

Tyto zásady jsou realizovatelné pouze v omezené míře. Při výběru zásad sociální spravedlnosti je nutné vést se ještě jednou zásadou tzv. „zásadou života“. Zásada života je charakterizována jako „volba těch zásad, které znamenají největší štěstí největšího počtu.“ Zásada života je tedy rozvoj a prosperita jedinců a současně i širších skupin lidí a lidského společenství.²²

▪ Princip sociální solidarity

„Sociální solidarita souvisí především s utvářením a rozdělováním životních podmínek a prostředků jedinců a sociálních skupin v zájmu naplňování ideje sociální spravedlnosti.“²³

Princip sociální solidarity nám ukazuje, že člověk je sociální bytost, která je ve své existenci v jisté míře odkázána na druhé. Solidarita je výrazem lidského porozumění a pospolitosti, soudržnosti, odpovědnosti a je vedena úsilím o sjednocování zájmů na základně svobodné vůle lidí a jejich ochoty podřídit se zájmům širšího společenství. Do vzájemné solidarity občanů vstupuje stát a rozhodujícím prvkem se stává vynucená solidarita, která je realizovaná formou sociálního zabezpečení. Doplnkovou formou je dobrovolná solidarita, která je realizovaná v rámci rodin a charitou, prostřednictvím církví a dobročinných organizací.²⁴

▪ Princip subsidiarity

Východiskem principu subsidiarity je člověk jako individuální osobnost se specifickými vlastnostmi, které má povinnost využívat

²² MACEK in KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika* Praha: ASPI, 2005, s. 28 - 32

²³ KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika* Praha: ASPI, 2005, s. 31 - 32

²⁴ KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika* Praha: ASPI, 2005, s. 32 - 33

a rozvíjet tak, aby si sám zabezpečil přijatelné sociální podmínky. Zároveň je vázán na různá společenství s určitou mírou solidarity a existencí vzájemné odpovědnosti za ostatní členy společenství. Princip subsidiarity tedy ukládá povinnost nejdříve pomoci sám sobě. Na dalším stupni se nachází rodina. Pokud rodina jako pomoc selže, je možno žádat o intervenci jiná společenství jako je obec či stát, který stojí na posledním místě.²⁵

▪ Princip participace

Základním předpokladem existence demokracie ve společnosti je vytvoření podmínek pro účast občanů na přijímání a realizaci opatření a rozhodnutí, které ovlivňují jejich život. To umožňuje občanům prosazovat své zájmy a cíle. Možnost participace občanů na tvorbě a realizaci sociální politiky vede k větší možnosti ztotožnění se, k přijetí systému sociální politiky, což se pak výrazně promítá do účinnosti sociálních opatření.²⁶

Uvedené principy jsou obsažené v teoretických konceptech sociální politiky, nejsou ale dodržovány vždy ve stejné míře. Existuje několik pólů, které přetváří tyto principy v rámci svých ideologií: „*Jeden pól tvoří koncepce, v nichž občané státu vystupují jako sobě rovní. Je uplatňována vysoká míra spravedlnosti, solidární vztahy mají převážně kooperativní charakter; převládá konsensus a zájmy celku. Státu je zde připisována důležitá role koordinátora.*“²⁷ Na druhé straně opačný pól nezabraňuje sociálním nerovnostem, nezdůrazňuje tolik potřebu solidarity a zájmy jedince jsou upřednostňovány před zájmy celku. Pokud uvedené principy vztáhnou na politické strany, lze říci, že pro každou politickou stranu je například princip participace jinak důležitý a to se promítá do celkového pojetí sociální politiky.

²⁵ KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika* Praha: ASPI, 2005, s. 34 - 35

²⁶ KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. Praha: ASPI, 2005, s. 35-36

²⁷ HUDEČKOVÁ, Helena. *Úvod do sociální politiky*. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2009, s. 126

1.5 Nástroje sociální politiky

Nástroje sociální politiky můžeme charakterizovat jako prostředky, kterými sociální subjekt působí na sociální objekt. Za tyto prostředky můžeme považovat právo, peníze, instituce, regulace, nátlak.²⁸

Pomocí nástrojů se sociální politiky realizuje, přičemž spektrum těchto nástrojů je rozmanité, všechny ale musí respektovat základní principy sociální politiky a v souladu s těmito principy naplňovat cíle a funkce sociální politiky.²⁹

Potůček podává výčet nejdůležitějších nástrojů sociální politiky³⁰:

- právo
- ekonomické nástroje
- sociální programy
- nátlakové akce
- hromadné sdělovací prostředky
- organizační struktury
- veřejné slyšení

Blíže charakterizují pouze sociální programy, které nejvíce souvisí s tématem bakalářské práce.

▪ Sociální programy

Sociální programy obsahují stanovení cílů a cest jejich dosažení. Sociální programy formuluje sociální skupina, hnutí, politická strana, podnik, státní orgán či jiná instituce. V těchto programech nalezneme cílové zaměření aktivit sociální aktérů a potřeby stimulace a vyhodnocování důsledků těchto aktivit. V demokratických společnostech jsou cíle formulované jako doporučení a k dosažení cílů se užívá nepřímé stimulace

²⁸ TOMEŠ, Igor. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: SOCIOKLUB, 1996, s. 141

²⁹ KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika* Praha: ASPI, 2005, s. 62

³⁰ POTŮČEK, Martin. *Sociální politika* Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ 1995, s. 51 - 55

nebo podpory příslušných aktivit prostřednictvím financí či organizace. Realizaci sociálního programu by měla předcházet analýza problémů, veřejná diskuze dotčených sociálních aktérů o prioritách a vhodných způsobech realizace.³¹

2. POLITICKÉ STRANY

V druhé kapitole se budu věnovat obecným charakteristikám politických stran a jejich programatice. Teorii o politických stranách zařazuji do své práce z několika důvodů: konkrétní politické strany, pokud jsou u moci, jsou tvůrci sociální politiky a později se budu zabývat sociální politikou v programech konkrétních politických stran. Stručná teorie politických stran a jejich programů mi pomůže vytvořit základ pro komparaci.

2.1 Definice politických stran a jejich funkcí

V první kapitole jsem definovala **politické strany** jako subjekty sociální politiky. Obecná definice hovoří o politických stranách jako o seskupení, která prosazují své ideály ale také zájmy a která se snaží o dobytí moci, ať už částečné nebo úplné.

Politické strany současného typu začaly vznikat současně s upevňováním organizace demokratických států. V těchto státech byla možnost daná ústavou podílet se na tvorbě státní vůle. Za těchto podmínek pak vznikaly pestré směrnice politických stran.³²

Každá politická strana má svůj **ideologický projekt**, který má pro ni buď podstatný význam, nebo význam druhotný. Na základě ideologického projektu můžeme definovat politickou stranu jako „*trvalou organizaci, uspořádanou od celostátní až k místní úrovni, který se ve jménu určitého*

³¹ POTŮČEK, Martin. *Sociální politika* Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ 1995, s. 53.

³² PECKA, Emanuel. *Sociologie politiky*. Praha: Grada, 2010 s. 152

ideologického programu snaží sama nebo v rámci koalice dobýt a vykonávat moc, a za tím účelem vyhledává lidovou podporu.“³³

Politické strany v demokratických systémech vykonávají řadu funkcí, které jsou spojené s rozvíjením a zachováním demokracie. K nejdůležitějším funkcím politických stran patří funkce kontrolní, informační, výchovné a mediační.³⁴ Ale bližší charakteristika funkcí politických stran je také velmi obtížná. Typologii funkcí politických stran se zabývá řada autorů. Při charakteristice funkce politických stran budeme vycházet z funkcionalistického přístupu. Funkcionalisté mezi hlavní funkce politických stran uvádí:³⁵

- rekrutování, výběr a střídání řídicích pracovníků,
- strukturování veřejného mínění, vytváření politických programů
- integraci sociálních skupin
- kontrolu, koordinaci a stabilizaci vládních orgánů

2.2 Programy politických stran

Programy jsou důležitou součástí politické problematiky, protože programy politických stran se dotýkají obsahového aspektu politiky. Existuje velké množství politických programů, které můžeme rozlišovat. Obecně lze politické programy rozdělit na dva základní typy³⁶:

- **Exekutivní (governmentální) politické programy**

Tyto programy jsou určené pro realizaci politiky v konkrétních oblastech, jako je dopravní politika, ekologická politika aj. Toto se týká celostátní i lokální úrovně. Exekutivní programy mají sloužit k odstranění znatelných rozdílů v jednotlivých oblastech politiky.³⁷

³³ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKL. 1997, s. 21 – 24.

³⁴ PECKA, Emanuel. *Sociologie politiky*. Praha: Grada, 2010 s. 153

³⁵ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKL. 1997, s. 46.

³⁶ FIALA, Petr a kol. *Teorie politických stran*. Brno: BARRISTER A PRINCIPAL. 1998, s. 92

³⁷ Tamtéž, s. 92

▪ **Programy politických stran (stranické programy)**

Druhý typ politických programů jsou samotné programy politických stran. Tyto stranické programy obsahují základní přístupy k řešení společenských problémů. Jejich prostřednictvím dochází ke střetům s jinými stranami, s vládou, zájmovými skupinami apod.³⁸

Další dělení programů politických stran vychází z jejich formální stránky. Zde rozlišujeme:³⁹

▪ **Základní programy**

Tento typ programů můžeme definovat jako určité „ústavy“ stran. Obsahují totiž politická stanoviska k nejdůležitějším problémům, které se týkají jednotlivců i společnosti. Jádro těchto programů je tvořeno základními hodnotami, které politická strana vyznává. Základní programy jsou založeny na „světonázorovém fundamentu“, odrážejí sebereflexi politické strany a jejich funkce je především integrační, tzn., integruje jednotlivé členy konkrétní politické strany.⁴⁰

▪ **Volební programy**

Volební programy můžeme definovat jako „*silně emocionálně formulovaná vyjádření stran, která se zúčastňují volebního boje.*“ Ve volebních programech jsou obsažena aktuální témata, prostřednictvím kterých se politické strany snaží oslovit voliče a konkurovat politickému protivníku.⁴¹

▪ **Akční programy**

Tento typ programů rozvíjí konkrétní cíle a aktivity, které vychází ze základních programů. To se týká především určitých okruhů politiky, jako je školská politika, obchodní politika atd. Akční program je potřeba během let

³⁸ Tamtéž, s. 92

³⁹ FIALA, Petr a kol. *Teorie politických stran*. Brno: BARRISTER A PRINCIPAL. 1998, s. 94

⁴⁰ Tamtéž, s. 94

⁴¹ Tamtéž, s. 94

měnit a přizpůsobovat aktuálním problémům.⁴²

▪ **Vládní prohlášení**

Vládní prohlášení obsahují znázornění politických úspěchů a cílů vládní strany a mohou se týkat všech oblastí veřejného života.⁴³

Všechny typy politických programů mají důležité funkce. Za ty nejdůležitější považujeme:⁴⁴

- Orientaci na politický vývoj
- Informační pomoc pro voliče
- Rozlišení oproti ostatním stranám
- Integraci členů

3. SOCIÁLNÍ POLITIKA A IDEOLOGIE

Sociální politika je součástí politického procesu a stejně jako praktická politika se neobejde bez ideologií, které stvrzují pozice politických subjektů a ovlivňují vědomí a jednání obyvatelstva. Politický proces s sebou přináší konflikty v zájmech politických objektů, formování zájmových skupin a koalic, vyjednávání apod. To vše se dotýká i sociální politiky.⁴⁵

Potůček pokládá otázku, „*nakolik ideologie v sociální politice vyjadřují skutečné zájmy sociálních aktérů, jejichž jménem jsou formulovány, popřípadě, zda jsou schopny reflektovat i obecný zájem.*“⁴⁶

Faktem je, že konkrétní sociální politiky jsou výrazem více ideologií, ne pouze jediné. To je situace, která je typická pro moderní společnost. Ve společnosti existuje sdílené hodnotové jádro, ale zároveň členové společného sociálního světa vnímají totéž z různých úhlů pohledů. Tím vzniká

⁴² Tamtéž, s. 94

⁴³ Tamtéž, s. 94

⁴⁴ FIALA, Petr a kol. *Teorie politických stran Brno*: BARRISTER A PRINCIPAL. 1998, s. 95

⁴⁵ POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ 1995, s. 45.

⁴⁶ POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ 1995, s. 46.

prostor pro alternativní výklad společného světa. Příkladem alternativních výkladů společného světa mohou být různé názory jedinců či skupin na poskytování zdravotní péče, systém vzdělávání apod.⁴⁷

3.1 Definice ideologie

Stejně jako pojem sociální politika, je i **pojem ideologie** těžko definovatelný. Termín ideologie se dlouhou dobu užíval jako politická zbraň a nástroj, „pomocí něhož bylo možno odsuzovat nebo kritizovat konkurenční soubory idejí či názorové systémy“⁴⁸

Definice uvedená v sociologickém slovníku hovoří o ideologii jako o uzavřeném systému přesvědčení a pojmů, které ve společnosti slouží k prosazování a ospravedlňování mocenských zájmů.⁴⁹

Pro svoji bakalářskou práci použiji definici, která upozorňuje na specifické rysy fenoménu ideologie: „*Ideologie je více či méně provázaný soubor idejí, které se stávají základem organizovaného politického postupu, ať už má tento postup stávající systém moci zachovat, pozměnit nebo svrhnout. Všechny ideologie tudíž přicházejí s určitým zhodnocením stávajícího uspořádání, obvykle v podobě určitého „světového názoru“, předkládají model nějaké žádoucí budoucnosti, nějakou vizi „dobré společnosti“ a objasňují, jak by se politická změna mohla a měla přivodit.*“⁵⁰

Další významy termínu ideologie jsou následující⁵¹:

- systém politických názorů
- soubor politických idejí orientovaných na jednání
- ideje vládnoucí třídy
- světový názor určité společenské třídy nebo skupiny
- ideje, které jednotlivce zařazují do určitého sociálního kolektivu

⁴⁷ KLIMENTOVÁ, Eva a KADLEC, Tomáš. *Sociální politika II.* Olomouc: UP v Olomouci 2008, s 66.

⁴⁸ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie.* EUROLEX BOEHMIA: Praha 2005, s. 20

⁴⁹ JANDOUREK, Jan. Sociologický slovník. Praha: Portál 2001, s. 105

⁵⁰ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie.* Praha: EUROLEX BOEHMIA, 2005, s. 27

⁵¹ Tamtéž, s. 23

- oficiálně sankcionovaný soubor idejí, používaný k legitimizaci určitého politického systému nebo režimu
- všeobšáhlá politická doktrína, která si nárokuje monopol na pravdu
- abstraktní a utříděný soubor politických ideálů

3.2 Ideologie politických stran

Politické soubory, které bezpochyby tvoří základ politického jednání, jsou pro každého více či méně přitažlivé, ale v podstatě nelze dokázat jejich pravdivost či nepravdivost. Zároveň se ale velmi těžko můžeme jedinec nebo skupiny vyhnout vlivu ideologií.⁵²

Politické ideologie jsou důležité a rozhodně nejsou pouze obrazem myšlenek a osobních zájmů některých jedinců. Vznikají z konkrétních situací a mají své vize či méně konkrétní cíle. Především jsou ale základem politického jednání, inspirují a vedou politické kroky a rozhodnutí. Jednání jedinců a politický život ideologie ovlivňují tím, že poskytují stanovisko, z něhož lze poznávat a vysvětlovat svět. Každý vidí svět skrz určité názory a představy a každý se vědomě či nevědomě hlásí k určitému souboru hodnot; ty pak přirozeně řídí jeho chování.⁵³

Politické ideje pomáhají formovat charakter politických systémů, protože každý systém vládnutí je spojen s nějakými hodnotami. Politické ideje také odrážejí životní zkušenosti a zájmy určité skupiny lidí a mohou vystupovat jako sociální tmel, který poskytuje soubor hodnot, které přináší sociální stabilitu.⁵⁴

Nyní stručně charakterizuje hlavní politické ideologie, které vznikly v moderní společnosti. Z těchto základních ideologií se během vývoje vytvořili různé formy a odnože, které ovlivňují chod současné společnosti. Tyto ideologie jsou obsaženy i v základních programech politických stran

⁵² HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha: VICTORIA PUBLISHING, 1994, s. 10 - 13

⁵³ Tamtéž, s. 10 - 13

⁵⁴ Tamtéž, s. 10 - 13

a na základě tohoto ideologického projektu poté utváří obraz sociální politiky a nejenom jí.

3.3 Liberalismus

Liberalismus je politická doktrína, která je postavena na osobní svobodě a individuální odpovědnosti. Termín liberalismus se objevil poprvé v roce 1812 ve Španělsku a ve 40. letech se v Evropě používal jako název samostatného souboru idejí. Liberalismus, stejně jako ostatní politické ideologie, není rigidní a měnil se v souvislosti se sociálně-historickými podmínkami. Liberalismus se vyvíjel v 19. a 20. století a rozšiřoval se po celém světě. Historický vývoj však tuto ideologii jednoznačně ovlivnil. Uvnitř liberalismu se vyvinuly dvě tradice – klasický a moderní liberalismus, kde se objevují protikladné názory. Ale i přesto „v základech liberálního učení však existuje soudržnost a jednota v podobě zásadního zdůrazňování významu osobní svobody a principů individualismu.“⁵⁵ Základní znaky liberalismu jsou následující: jedinec, osobní svoboda, sociální spravedlnost, občanská společnost, liberální stát a ústavní vláda.

Liberální učení se zaměřuje na potřeby a **zájmy jedince**, které stojí nad potřebami a zájmy skupiny či kolektivu. „*Víra v prvotnost jedince je charakteristickým tématem liberální ideologie a silně ovlivnila liberální myšlení.*“ Liberalismus vykazuje snahy vytvořit společnost, kde by každý jedinec mohl rozvíjet a realizovat svůj potenciál.⁵⁶ Tam, kde je kladen důraz na jedince, je kladen důraz i na **osobní svobodu**. Právě osobní svoboda je liberály považována za nejvyšší politickou hodnotu. Svoboda jedince však není neomezená. Principem je svoboda, která je co nejširší, ale zároveň není v rozporu se svobodou všech. Liberálové se shodují na hodnotě svobody. Rozdíly však panují v názorech na to, co pro jedince znamená být svobodný. Vytvořily se tak protichůdné názory, které vedly k rozdílným názorům na

⁵⁵ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha: VICTORIA PUBLISHING 1994, s. 21 - 24

⁵⁶ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie* Praha: VICTORIA PUBLISHING 1994, s. 24-25

vztah jedince a státu.⁵⁷

Liberálové uvažují o lidech jako o jedincích, kteří musejí mít stejná práva a zasluhují stejnou úctu. Otázku **sociální rovnosti** řeší následovně: liberálové vyznávají rovnost příležitostí nebo možností to znamená, „že každý jedinec by měl mít stejné šance na stoupání a klesání po společenském žebříčku“.⁵⁸ Avšak absolutní sociální rovnost je nemožná, protože se lidé rovní nerodí, nemají stejné schopnosti, nadání, prostředky. Rovností podle liberálů můžeme rozumět, „že jedinci musejí mít stejnou příležitost rozvíjet své nerovné dovednosti a schopnosti.“⁵⁹ Tato teze souvisí s pojetím bohatství, které by mělo záviset na zásluhách jedince. Ten, který je schopnější, nebo pracuje usilovněji, si zaslouží blahobyť více než ten, který nepracuje. Otázkou ale je, jak tyto principy uplatnit v praxi? Odpověď na tuto otázku je však rozporuplná. Uvnitř liberalismu panují neshody, které se týkají podmínek, za jakých by se dalo dosáhnout **spravedlivé společnosti**.⁶⁰ I přestože je společnost pro liberalismus druhotná, panuje zde vědomí, že jedinci vstupují do sociálních vťahů a prostřednictvím těchto vťahů jedinci uspokojují své potřeby a zájmy. Společnost je podle liberálů založena na koncepci smlouvy, kdy jedinci navzájem uzavírají smluvní dohody, vyjednávají podmínky, za kterých je smlouva uzavřena a umožňují jedincům sdružovat se, aniž by se přitom obětovala jejich svoboda.⁶¹

Hayek dodává, že v principech liberalismu nenajdeme žádná striktní a jednou provždy daná pravidla a to proto, že v uspořádání našeho života ve společnosti bychom měli co nejvíce využívat spontánních sil a co nejméně sahat k donucování.; a právě tato hlavní zásada se může uplatňovat v mnoha variantách.⁶²

Sociologický slovník o liberalismu hovoří jako o směru, který je značně diferencovaný a který „očekává společenský pokrok a štěstí pro co největší počet lidí od rozvinutí vloh jednotlivce osvobozeného od státního

⁵⁷ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie* Praha: VICTORIA PUBLISHING 1994, s. 25-26

⁵⁸ Tamtéž, s. 27

⁵⁹ Tamtéž, s. 27

⁶⁰ Tamtéž, s. 28

⁶¹ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha: VICTORIA PUBLISHING 1994, s. 29

⁶² HAYEK, Friedrich August von. *Cesta do otroctví*. Brno: Barrister a Principal, 2004, s. 34

společenského a duchovního omezování.“⁶³ Liberalismus požaduje „uznání práv jednotlivce, rovnost před zákonem, možnost svobodné soutěže, omezení a dělbu státní moci a podíl jedince na utváření politické vůle ve státě.“⁶⁴

3.4 Principy sociální politiky v pojetí liberální ideologie

Podle Večeři je základním východiskem liberálního pojetí společnosti představa, že všichni jedinci jsou schopni participovat na trhu, který pro jedince představuje nejadekvátnější příležitost, jak se ve společnosti uplatnit. Pokud se člověk ocitne ve stavu chudoby nebo nedostatku, jedná se pouze o chybu jedince, jeho nezodpovědnost a absenci snahy. O sociální zabezpečení jedince se má postarat rodina, protože liberální ideologie původně nepočítala s žádnou sociální politikou. Společnost však není složena pouze ze zdravých práceschopných jedinců a v důsledku toho došli liberálové k dvěma způsobům, jak organizovat sociální politiku.⁶⁵

Dle Hayeka liberalismus chce prosadit co nejlepší využití sil konkurence, která má sloužit jako prostředek pro koordinaci lidského úsilí. Liberalismus se zakládá na přesvědčení, že „*pokud lze někde vytvořit skutečnou soutěž, lepší způsob vedení úsilí jednotlivců neexistuje.*“ Aby konkurence mohla rozvíjet všechny svoje účinky, je nutné mít pečlivě promyšlený právní rámec.⁶⁶

Prvním způsobem je poskytnutí sociální pomoci v závislosti na prověřené výši majetku. Sociální politika je určena pro ty, kteří se žádnou formou nemohou účastnit trhu práce, ale zároveň je až poslední možností a „*uplatňuje se až v poslední instanci jako jakási záchranná sociální síť.*“⁶⁷

Druhým způsobem je systém dobročinnosti a pojišťování se, které vychází především z dobrovolnosti. Pojištění nemá pro liberály význam sociální solidarity. Na prvním místě je soukromé pojištění, přijatelné se stalo

⁶³ JANDOUREK, Jan. Sociologický slovník. Praha: Portál 2001, s. 142

⁶⁴ Tamtéž, s. 142

⁶⁵ VEČEŘA, Miloš. *Sociální stát; východiska a přístupy*. Praha: SLON 2001, s. 42 - 43

⁶⁶ HAYEK, Friedrich August von. *Cesta do otroctví*. Brno: Barrister a Principal, 2004, s. 48

⁶⁷ VEČEŘA, Miloš. *Sociální stát; východiska a přístupy*. Praha: SLON 2001, s. 42 - 43

i povinné sociální pojištění.⁶⁸

3.5 Socialismus

Socialismus je ideologií, která zahrnuje širokou škálu tradic a teorií, což vyplývá z toho, že se socialismus ujal v podstatě po celé zeměkouli. Počátky socialismu sahají do 19. století a jsou spojeny rozvojem nové třídy pracujících dělníků, kteří strádali vlivem silícího průmyslového kapitalismu. Charakter socialismu v průběhu času měnil v souvislosti s tím, jak se zlepšovali životní podmínky dělnické třídy. Stejně jako liberalismus, obsahuje socialismus soubor základních principů. Základními znaky socialismu jsou pospolitost, spolupráce, společenská třída, rovnost, společenské vlastnictví.⁶⁹

Socialisté považují jedince za neoddělitelnou součást společnosti a je pro ně absurdní hovořit o lidech jako o atomizovaných jedincích, tak jak to činí liberalismus. Lidé tak podle socialistů překonávají ekonomické a sociální problémy prostřednictvím **pospolitosti** nikoliv spoléháním na vlastní úsilí. Člověk jako sociální bytost, tak jak ji pojmají socialisté, je předurčena s ostatními členy společnosti **spolupracovat**, nikoliv jim konkurovat. Podle socialistické ideologie staví konkurence jedince proti sobě a zároveň podporuje odmítání lidské přirozenosti. Naopak spolupráce podporuje přátelství, sympatie, starostlivost, náklonnost a má ekonomický a morální význam.⁷⁰

Socialisté přikládají význam **společenské třídě**. „*Pojem třída označuje skupinu lidí stejného ekonomického postavení, a tedy i podobných pracovních a sociálních zkušeností.*“⁷¹ Názory socialistů se snažili vždy korespondovat se zájmy dělnické třídy, která je v kapitalistické společnosti utiskována a která tvoří základ pro socialistické ideje.

Hodnotou, která odlišuje socialismus od liberalismu, je **rovnost**.

⁶⁸ Tamtéž, s. 43

⁶⁹ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie* Praha: VICTORIA PUBLISHING 1994, s. 92 - 95

⁷⁰ Tamtéž, s. 97

⁷¹ Tamtéž, s. 98

Podle socialismu se musí „jedincům umožnit rovné příležitosti k rozvoji jejich nadání a schopností a navíc požaduje sociální rovnost jako základní záruku toho, že svůj potenciál budou moci plně rozvinout všichni a nejen privilegovaní jedinci.“⁷²

Posledním znakem socialismu je společenské vlastnictví. Socialisté kritizují soukromé vlastnictví, pod kterým obvykle chápou výrobní prostředky nikoliv osobní majetek. Soukromý majetek je nespravedlivý, je základem pro chamtivost a rozvrací společnost, protože prohlubuje rozdíly mezi bohatými a chudými.⁷³ V historii nalezneme mnoho názorů na to, jak soukromé vlastnictví odstranit.

Socialistická ideologie je velmi rozvětvená a existuje velké množství odnoží. Ve své bakalářské práci se budu držet především sociálně-demokratického modelu.

▪ Sociální demokracie

Pojem sociální demokracie měl v historii různé významy. Poslední význam pojmu sociální demokracie byl utvořen v důsledku „revidování socialistických cílů samotnými sociálně demokratickými stranami.“ Sociální demokraté došli k akceptaci kapitalismu a spíše usilují o reformování kapitalismu, začali balancovat mezi tržní ekonomikou a státním intervencionismem a také přehodnotili základní principy socialismu a nově definovaly samotný socialismus.⁷⁴ ČSSD ve svém dlouhodobém programu hovoří o dnešní sociální demokracii jako o proudu, který se zasazuje o rovnoprávné partnerství mezi veřejným a soukromým sektorem. ČSSD se hlásí k demokratickému socialismu, který usiluje o „odstranění každého druhu vykořisťování a útlaku, zaměřeného proti jakékoliv třídě, straně, pohlaví nebo rase.“⁷⁵

⁷² HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie Praha*: VICTORIA PUBLISHING 1994, s. 100 - 101

⁷³ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie Praha*: VICTORIA PUBLISHING 1994, s. 102

⁷⁴ Tamtéž, s. 123

⁷⁵ Dostupné z <http://www.cssd.cz/data/files/cssd-dlouhodoby-program.pdf>, ze dne 15. 10. 2012, s. 2

3.6 Principy sociální politiky v pojetí sociálně–demokratické ideologie

Principy sociální politiky vycházejí ze základních principů socialismu. Problematika sociální politiky je pro demokratický socialismus velmi důležitá. Prostřednictvím sociální politiky se socialisté snaží dosáhnout ideálu spravedlivé společnosti. Za základní principy demokratického socialismu v oblasti sociální politiky považujeme⁷⁶:

- Blahobyt jedince závisí na potřebách, jejichž uspokojení si on sám není schopen vlastním úsilím zajistit.
- Prosperita společnosti závisí na sociální kooperaci a solidaritě.
- Prosperita společnosti je nadřazena blahobytu jednotlivců, je něco více.
- Práce je zdrojem všech hodnot a objem vynaložené práce je tím správným měřítkem pro vše, co je vytvářeno pro užití nebo směnu.
- Nikdo není oprávněn poškozovat nebo vykořisťovat jiné jedince; z toho vyplývá, že nikdo není oprávněn mít více majetku, než potřebuje pro vlastní potřebu.
- Stát nese odpovědnost za ochranu jednotlivců před poškozením a vykořisťováním někým jiným a za uspokojení potřeb.
- Stát je zodpovědný za prosperitu společnosti, a to prostřednictvím dohledu nad fungováním spolupráce a solidarity ve společnosti.

Toto jsou pouze orientační body a nemůžeme je považovat za jednoznačné vymezení sociálně-demokratické ideologie. Podle Heywooda existuje velké množství ideologií, které vystupují pod názvem sociální demokracie, i přestože jejich principy značně kolísají.⁷⁷

3.7 Konzervatismus

Pojem konzervatismus bylo poprvé použito jako označení politické ideologie v první polovině 18. století. Konzervatismus vznikl jako reakce na

⁷⁶ VEČEŘA, Miloš. *Sociální stát; východiska a přístupy* Praha: SLON 2001, s. 38

⁷⁷ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie* Praha: VICTORIA PUBLISHING 1994, s. 127 - 130

rychlé tempo ekonomických, politických a sociálních změn, které se udály jako důsledek Francouzské revoluce. Na rozdíl od liberalismu nebo socialismu, které prosazovaly reformy, konzervatismus podporoval tradiční společenské zřízení a hlásal opatrný přístup ke změnám. Sami konzervativci odmítají pojmání konzervatismu jako ideologie. Svě přesvědčení označují jako „způsob myšlení“ nebo „životní postoj“.⁷⁸

Samotné konzervativní učení procházelo změnami podle toho, v jakých zemích se uplatňoval, jakým tradicím a kulturám se přizpůsoboval. Vzniklo velmi mnoho odnoží konzervatismu, které ale vychází ze stejných principů. Základní znaky konzervatismu jsou tradice, lidská nedokonalost, organická společnost, autorita a majetek.⁷⁹

Téma, které se v konzervatismu neustále opakuje je obhajoba **tradic** a uchování zavedených zvyků a institucí. Konzervativci ctí tradice především protože poskytují jedincům pocit sounáležitosti, stability a identity. Změna je pojmána jako nejistota a neurčitost, která ohrožuje štěstí jedinců ve společnosti. Konzervatismus nahlíží na jedince jinak než dvě předchozí ideologie. Podle konzervativců jsou lidé nedokonalí a nezdokonalitelní. Ve své psychologické podstatě je přitahuje všechno to, co je bezpečné a známé. Tento přístup dovedl konzervativce k tomu, že zdůrazňují význam společenského řádu a také práva, „*kteřé nemá podporovat svobodu ale zachovávat řád a pořádek.*“⁸⁰

Podle konzervativců je společnost **živý organismus**, kde navzájem všichni spolupracují. Lidé nemohou žít mimo společnost a jedince nelze od společnosti oddělit, protože je součástí sociálních skupin, které pro něj mají jistotu a smysl. Tyto skupiny jsou přátelé, rodina, stavovská skupina, pracovní kolektiv, místní komunita, národ a rodina. Právě rodina je pojmána jako nejdůležitější a základní sociální instituce. Zdravý rodinný život je pro konzervativce podstatný stabilizační prvek společnosti a zároveň je vzorem pro ostatní společenské instituce.⁸¹

⁷⁸ Tamtéž, s. 55 - 56

⁷⁹ Tamtéž, s. 59 - 66

⁸⁰ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie Praha*: VICTORIA PUBLISHING 1994, s. 61

⁸¹ Tamtéž, s. 62 - 63

Velký význam přikládají konzervativci **autoritě**, která má vznikat z přirozené nutnosti. Autorita má základ v „*samotné podstatě společnosti*“ a v sociálních institucích. Autorita je potřebná zejména proto, že každý jedinec se neobejde bez vedení. Každý potřebuje vědět, kde je jeho místo ve společenské struktuře. Přirozená struktura společnosti je podle konzervativců hierarchická a ve společnosti tudíž neexistuje sociální rovnost.⁸²

Posledním znakem konzervatismu je **majetek** a jeho hodnota. Konzervativci přikládají majetku velký význam. Poskytuje totiž jedincům jistotu, sebedůvěru a ochranu. Majetek je důležitý i pro společnost a podle konzervativců je důležité dosáhnout „*rovnováhy mezi právy jedinců a blahem společnosti a národa*.“⁸³

3.8 Principy sociální politiky v pojetí konzervatismu

„*Konzervativní přístup k řešení sociálních problémů vychází ze základních principů konzervativního myšlení.*“ Za základ konzervativní sociální politiky můžeme považovat následující tři zásady⁸⁴:

- Sociální pomoc a podpora je určena pouze chudým, kteří skutečně pracovat nemohou. Pomáhat těm, kteří to nepotřebují je nežádoucí a neúčelné. Sociální dávky mají podobu podpory v nouzi.
- Každému jedinci je vlastní pocit sounáležitosti a solidarity se sociálně potřebnými. Podoba solidarity má různé formy a pro jedince je věcí dobrovolnou a člověk je k ní zavázán jako k morální povinnosti.
- Sociální solidarita je spojená s lidskými kolektivitami: od menších komunit přes širší korporace až po stát. Sociální solidarita se v těchto kolektivitách stává sociálním závazkem. Sociální role komunit však může oslabovat, v tuto chvíli pak nastupuje stát jako

⁸² Tamtéž, s. 66

⁸³ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie Praha*: VICTORIA PUBLISHING 1994, s. 67 - 68

⁸⁴ VEČEŘA, Miloš. *Sociální stát; východiska a přístupy* Praha: SLON 2001, s. 51

„superkomunita“ a reprezentant nejširší solidarity.

3.9 Umístění ideologií v politickém spektru

Existuje mnoho pokusů, jak politické ideologie třídit. Podle Heywooda je nejznámější způsob tzv. pravolevicové politické spektrum, které je lineární a umísťuje každou ideologii na škálu mezi krajní levici a krajní pravici. Běžně se chápe, že lineární spektrum odráží různé politické hodnoty či různé názory na hospodářskou politiku nebo postoje k rovnosti. *„Levičáci vyznávají rovnost a o možnosti jí dosáhnout se vyjadřují optimisticky. Pravičáci běžně rovnost odmítají jako nežádoucí či nedosažitelnou. To úzce souvisí s různými postoji k ekonomice a zejména k vlastnictví. Komunisté představují krajní levici, věřili v ekonomiku státem plánovanou; socialisté a moderní liberálové obhajovali smíšenou ekonomiku a státní regulaci; pravicovní konzervativci se vyslovují za kapitalismus volné soutěže a za soukromé vlastnictví.“*⁸⁵ Jak ale Heywood dále podotýká, toto schéma je silně orientační, protože v současné době je dělení na pravici a levici čím dál obtížnější. Ideologie, které jsou považovány za krajně pravicové, se zasazují o něco, co je považováno za znak levicovosti a naopak. Na druhou stranu *„existuje také značná shoda, pokud jde o to, kde se různé ideje a ideologie v rámci pravolevicového spektra nachází.“*⁸⁶

V této práci se soustředím na ideologii liberalismu, konzervatismu a socialismus. Socialismus se v pojetí pravolevicového spektra nachází spíše nalevo, liberalismus ve středu a konzervatismus spíše napravo.⁸⁷ Novák také hovoří o socialistické levici, konzervativní pravici a liberálně demokratickém středu.⁸⁸

Podle pravolevicového spektra lze kromě ideologií třídit i politické

⁸⁵ HEYWOOD, Andrew. Politické ideologie. EUROLEX BOEHMIA: Praha 2005, s. 34

⁸⁶ Tamtéž, s. 34

⁸⁷ Tamtéž, s. 35

⁸⁸ NOVÁK, Miroslav. Systémy politických stran. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKL. 1997, s. 48

strany. Jak uvádí Novák⁸⁹, vzorovou příčinou stran je ideologický projekt. Samy politické strany uvádí, že vycházejí z konkrétní ideologie nebo ideologií, na kterých je postaven politický program. V letech 1996 – 1998 se politické strany v České republice vymezili na ose pravice-levice. Jejich umístění bylo určující jednak pro stranické soupeření a pro identifikaci stranických preferencí. V těchto letech došlo i ke stabilizaci programatiky českých politických stran, která umožnila zřetelné **ideologické odlišení**.⁹⁰ Ve své práci se dále budu věnovat dvěma stranám – ČSSD a ODS. Tyto strany nejsou v českém politickém systému jediné, ale pouze tyto uvedené strany souvisí s cílem této práce. Lze říci, že ČSSD a ODS vychází z odlišných ideologií a stojí na odlišných místech v politickém spektru. ČSSD se stala úspěšnou **levicovou** stranou a ODS představuje klasickou politickou stranu **pravicové** orientace.⁹¹ Je tedy patrné, že mezi těmito stranami budou existovat rozdíly. Někteří autoři o ČSSD a ODS hovoří jako o dvou hlavních pólech českého politického systému.⁹²

⁸⁹ Tamtéž, s. 24

⁹⁰ STRMISKA, Maxmilián a kol. *Politické strany moderní Evropy*. Praha: Portál 205, s. 444

⁹¹ STRMISKA, Maxmilián a kol. *Politické strany moderní Evropy* Praha: Portál 205, s. 448 - 450

⁹² PŠEJA, Pavel. *Stranický systém ČR* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 205, s. 26

4. EMPIRICKÁ ČÁST

V předchozí části bakalářské práce jsem se věnovala teorii sociální politiky, politických stran a jejich ideologií, které mi vytvořili teoretickou základnu pro následující analýzu. **Cílem mé práce je identifikace cílů sociální politiky v programech ČSSD a ODS a srovnání programů těchto politických stran.** Tohoto cíle se pokusím dosáhnout v následujících krocích: nejprve stručně charakterizuji ČSSD a ODS, abych doložila jejich sepjetí s výše uvedenými ideologiemi, poté se na základě dlouhodobých a volebních programů pokusím identifikovat cíle sociální politiky těchto stran a v posledním kroku určím z teoretických východisek srovnávací kritéria, na základě kterých provedu srovnání programů ČSSD a ODS. Při výběru kritérií se budu držet následujících zásad: 1. Vybraná kritéria musí vycházet z předchozí teorie, 2. Vybraná kritéria musí být nějakým způsobem společná pro obě strany, nebo mezi sebou musí kontrastovat. Analýzu budu provádět na dlouhodobých programech ČSSD a ODS uvedených na webových stránkách těchto stran. V programech se budu soustředit pouze na oblast sociální politiky. Analýza by mi měla pomoci odpovědět na otázky: „**Jaké jsou cíle sociální politiky v programech ČSSD a ODS?**“ a „**Jak jsou si tyto politické strany ve svých programech podobné?**“ Výsledky analýz uvedu v závěru práce.

4.1 Česká strana sociálně demokratická (ČSSD)

Historie sociální demokracie sahá do roku 1874, kdy byla založena v rámci celorakouské strany poté, co se zástupci českých dělnických spolků zúčastnili zakládání celorakouské Sociálně demokratické strany. O čtyři roky později se v Rakousku zformovala samostatná Sociálně demokratická strana československá. V roce 1918 vzniká Československá sociální demokratická strana dělnická a „v roce 1945 Československá sociální

*demokracie obnovuje svoji činnosti jako jedna ze složek Národní fronty.*⁹³

V roce 1948 byla činnost Československé sociální demokracie ukončena a strana byla sloučena s KSČ, činnost této strany však úplně pozastavena nebyla a pokračovala v exilu. K obnovení činnosti došlo v roce 1990 na obnovovacím sjezdu ČSSD v Praze. V roce 1991 se strana zkonsolidovala a o dva roky později došlo k přejmenování ČSSD na Českou stranu sociálně demokratickou. Strana se postupně změnila v úspěšnou **levicovou stranu**, která ovládla prostor prosystémové levice. Od roku 1998 je ČSSD vládní stranou.⁹⁴

ČSSD je moderní sociálně demokratickou stranou orientovanou podle vzoru západoevropských sociálnědemokratických a socialistických stran.⁹⁵ Sama ČSSD se charakterizuje jako otevřená levicová strana, která zakládá svoji politiku na humanitně-demokratickém úsilí, aby všichni lidé bez rozdílu mohli nalézt lidskou důstojnost ve svobodě. Hodnoty, o které se ČSSD zasazuje, jsou úcta k člověku, svoboda a odpovědnost, rovnost, solidarita, sociální spravedlnost, trvale udržitelný rozvoj, humanitní demokracie. Cílem ČSSD v současném světě je především rozvoj **demokratického sociálního státu**, což strana považuje za rozhodující součást svojí politiky.

ČSSD se na svých internetových stránkách vymezuje proti politice ODS a považuje se za jedinou demokratickou alternativu vůči politice ODS. Pro Českou stranu sociálně demokratickou jsou sociálně demokratické hodnoty aktuální právě dnes, kdy, podle nich, naše společnosti čelí bezprecedentnímu útoku na sociální stát ze strany české pravice.⁹⁶

4.2 Občanská demokratická strana (ODS)

ODS byla založena jako jedna z nástupnických stran Občanského fóra (OF)⁹⁷ Od počátku se v OF angažovala řada pozdějších představitelů

⁹³ Dostupné z <http://www.cssd.cz/strana/agenda-a-clenstvi/historie-cssd/> ze dne 10. 3. 2012

⁹⁴ STRMISKA, Maxmilián a kol. *Politické strany moderní Evropy* Praha: Portál 205, s. 448

⁹⁵ Tamtéž, s. 448

⁹⁶ Dostupné z <http://www.cssd.cz/program/proc-volit-cssd/> ze dne 10. 3. 2012

⁹⁷ STRMISKA, Maxmilián a kol. *Politické strany moderní Evropy* Praha: Portál 205, s. 450

ODS. V roce 1991 však došlo k rozdělení Občanského fóra na Občanskou stranu demokratickou a Občanské hnutí. V tom stejném roce byl sestaven přípravný výbor ODS, který pracoval na konstituování strany, na přípravě ustavujícího kongresu, stanovách a organizační struktuře. V dubnu 1991 proběhl v Olomouci ustavující kongres ODS. Zde byly přijaty stanovy a programové prohlášení a ODS byla definována jako demokratická **pravicev** strana s konzervativním programem.⁹⁸

ODS se prezentuje jako **liberálně konzervativní strana**, která navazuje na tradice křesťanské civilizace, na humanitní a demokratický odkaz 1. republiky a na zkušenosti západních demokracií. V politickém programu prosazuje svobodu jednotlivce, vládu práva a volný trh. V praktické politice klade ODS důraz na soukromé vlastnictví, nízké daně, podnikavost, solidaritu zodpovědných, snižování byrokracie, malý a bezpečný stát, ochranu soukromí, individuální zodpovědnost, zdravé veřejné finance a nezatluženou budoucnost.⁹⁹

4.3 Identifikace cílů sociální politiky ČSSD

V následující analýze se pokusím identifikovat cíle sociální politiky v programech ČSSD a ODS. Pro identifikaci cílů jsem se rozhodla využít dlouhodobé programy a volební programy těchto stran, které jsou volně dostupné na oficiálních stránkách. Výsledky analýzy uvedu v závěru.

Česká strana sociálně demokratická má na svých webových stránkách ke stažení všechny volební programy od roku 1996 do roku 2010 a dlouhodobé programy z roku 1998, 2003 a 2005. V každém z těchto programů se věnují sociální politice cca na 10-15 stranách. Jak je výše v teorii uvedeno, praktická sociální politika se dotýká mnoha oblastí. Sociální politika ČSSD se zaměřuje na šest oblastí, ze kterých jsem při analýze vycházela. Je to sociální stát, zaměstnanost, rodina, sociální zabezpečení, bydlení a zdravotní péče.

⁹⁸ Dostupné z <http://www.ods.cz/historie> ze dne 10. 3. 2012

⁹⁹ Dostupné z <http://www.ods.cz/o-nas> ze dne 10. 3. 2012

Opěrným bodem sociální politiky ČSSD jsou rovné příležitosti pro realizaci schopností a dispozic, rovný přístup ke vzdělání, práci, kultuře a k občanskému i osobnímu uplatnění. Sociální demokracie zdůrazňuje společnost, která je založená na lidské solidaritě a fungujícím sociálním státu.¹⁰⁰ Sociální stát v pojetí ČSSD je založen na myšlence, že sociální podmínky, ve kterých lidé žijí, jsou také věcí veřejnou. Proto by stát měl být schopen poskytnout lidem alespoň minimum podpory a pomoci v tíživých situacích. Sociální stát usiluje o dlouhodobou prosperitu země, a proto také dlouhodobě investuje do rozvoje lidí a jejich potenciálu. ČSSD však zdůrazňuje, že sociální práva a sociální zodpovědnost jdou ruku v ruce, proto je strana ochotna investovat do sociální politiky za předpokladu, že s těmito investicemi dobře hospodaří. Politika sociální demokracie směřuje k tomu, aby sociální stát motivoval občany k odpovědnosti za sebe sama, za svoji rodinu a obec.¹⁰¹

K plnění představ o fungujícím sociálním státu je klíčová dostupná produktivní práce. „Člověk se realizuje především prostřednictvím práce a podle svého přínosu má být také odměňován.“¹⁰² ČSSD se ve svých programech zavazuje k dosažení a udržování co nejvyšší a nejstabilnější úrovně zaměstnanosti s cílem dosáhnout zaměstnanosti plné. Tohoto cíle chce sociální demokracie dosáhnout různými cestami. Například zvýšit uplatnění absolventů, motivovat k získání práce prostřednictvím rekvalifikačních programů, podporovat začínající podnikatele nebo nabídnout pracovní místa v oblasti veřejně prospěšných prací.¹⁰³

Ve spojení se zaměstnaností hovoří sociální demokracie o celoživotním vzdělávání, které je předpokladem pro lepší uplatnění na současném trhu práce. Vzdělání odstraňuje sociální bariéry, proto by měl mít každý rovný přístup ke vzdělání. Zároveň jako jednu z cest pro zvyšování zaměstnanosti uvádí ČSSD zvyšování počtu vysokoškolsky vzdělaných občanů a rozvoj podpůrných programů zaměstnanosti pro znevýhodněné

¹⁰⁰ Dostupné z <http://www.cssd.cz/ke-stazeni/volebni-programy/dlouhodoby-program-cssd-2003/> ze dne 25. 9. 2012, s. 38

¹⁰¹ Dostupné z http://www.cssd.cz/data/files/dlouhodoby_program_cssd_2005.pdf ze dne 25.9 2012, s. 53-54

¹⁰² Dostupné z http://www.cssd.cz/data/files/dlouhodoby_program_cssd_2003.pdf ze dne 25. 9. 2012, s. 39

¹⁰³ Dostupné z http://www.cssd.cz/data/files/volebni_program_velky2010.pdf, ze dne 26. 9. 2012, s. 23

skupiny s důrazem na zdravotně postižené.¹⁰⁴

ČSSD se zasazuje o zajištění práva na práci pro každého člověka, který musí mít možnost svobodně volit zaměstnání. Pokud je člověk nezaměstnaný, náleží mu přiměřená finanční podpora, která musí zajistit důstojnou životní úroveň a zároveň stimulovat člověka k práci.¹⁰⁵

Sociální demokracie považuje pomoc rodinám za významnou investici do budoucího rozvoje společnosti. Jedním z hlavních úkolů pro ČSSD je zlepšení demografické situace tím, že chce vytvořit podmínky pro zvýšení porodnosti v České Republice. S tím souvisí i zlepšování podmínek, při kterých jsou občané bez obav schopni sladit své rodinné, pracovní i veřejné funkce. To znamená, že dle ČSSD je důležité rodičům umožnit sloučit jejich rodičovské a profesní role tak, aby nemuseli rezignovat ani na své rodičovství, ani na svou profesní realizaci. Proto se sociální demokracie zasazuje o vytváření příznivého klimatu pro rodiče i jejich děti prostřednictvím rodinných dávek, příspěvku na státní výchovu, rodičovského příspěvku, zajištění dostupných mateřských školek, jeslí apod.¹⁰⁶

Kromě úplné rodiny se ČSSD zabývá podporou neúplných rodin a náhradní rodinnou péčí. Proto sociální demokracie usiluje o vytváření podmínek, které umožní členům neúplné rodiny prožívat kvalitní a spokojený život jako v úplné rodině. V otázkách náhradní rodinné péče usiluje ČSSD o rozvoj pěstounské péče, její profesionalizaci a dostatečné finanční ohodnocení. V zájmu sociální demokracie je umísťovat děti do nestátních programů, které poskytují náhradní péči o děti a finančně ji podporovat a vypracovat její ucelenou koncepci.¹⁰⁷

ČSSD usiluje o rozvoj sociálního zabezpečení, které je založeno na závazcích a odpovědnosti různých generací, různých sociálních skupin a dalších subjektů. V oblasti sociálního zabezpečení jde sociální demokracii především o jasné stanovení odpovědnosti státu a osobní odpovědnosti

¹⁰⁴ Dostupné z <http://www.cssd.cz/data/files/volebni-program-2006.pdf> ze dne 26. 9. 2012, s. 13

¹⁰⁵ Dostupné z http://www.cssd.cz/data/files/volebni_program_cssd_2002.pdf ze dne 26. 9. 2012, s. 4

¹⁰⁶ Dostupné z http://www.cssd.cz/data/files/dlouhodoby_program_cssd_2003.pdf ze dne 26. 9. 2012, s. 41

¹⁰⁷ Dostupné z <http://www.cssd.cz/data/files/volebni-program-2006.pdf> , ze dne 26. 9. 2012, s. 18

jedince či rodiny.¹⁰⁸

Do oblasti sociálního zabezpečení spadají různé durhy pojištění (důchodovém, nemocenské, úrazové, pojištění v zaměstnanosti), výše životního minima a minimální mzdy a také pomoc nemocným, invalidům a dalším skupinám lidí, kteří jsou ohrožení sociálním vyloučením. Za pomoci důstojného životního minima, minimální mzdy, dávek státní sociální podpory, sociální péče a příspěvku v nezaměstnanosti chce ČSSD zabránit propadu lidí do chudoby.¹⁰⁹

ČSSD se snaží podpořit dostupnost přiměřeného bydlení pro všechny generace, což je vnímáno jako součást skutečné sociální politiky. Právo na bydlení je chápáno jako součást procesu zlepšování podmínek a bydlení je bráno nejen jako materiální ale i kulturní hodnota, která ovlivňuje parametry spokojeného rodinného života a výchovy dětí.¹¹⁰

Bytová politika v pojetí sociální demokracie se zabývá výstavbou nových bytových jednotek, tzv. startovacích bytů pro mladé rodiny, regeneraci bytového fondu, budování infrastruktury pro usnadnění života na venkově a v neposlední řadě výstavbou sociálních bytů, které jsou určeny domácnostem s nižšími příjmy nebo osobám zdravotně handicapovaným.¹¹¹

Poslední oblastí sociální politiky ČSSD je zdravotní péče. Sociální demokracie prosazuje, aby rovnost v přístupu ke zdravotní péči všem občanům garantoval stát, jehož role je nezastupitelná především proto, že zdravotní péče je veřejnou službou pro občany a nikoliv předmět volného trhu a zisku.¹¹²

Hlavním strategickým cílem sociální demokracie v oblasti zdravotnictví je zlepšení zdravotního stavu a uchování zdraví. Obsahem tohoto cíle je postupně snižovat nemocnost a prodloužit střední délku života. K hlavním nástrojům pro splnění tohoto cíle je organizovaný systém zdravotnických zařízení a vysoká informovanost občanů o zdraví, nemoci a o vzdělávacích programech.¹¹³

¹⁰⁸ Dostupné z http://www.cssd.cz/data/files/dlouhodoby_program_cssd_2003.pdf ze dne 26. 9. 2012, s. 42

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 43

¹¹⁰ Dostupné z http://www.cssd.cz/data/files/volebni_program_velky2010.pdf ze dne 27. 9. 2012, s. 23

¹¹¹ Tamtéž, s. 23

¹¹² Dostupné z http://www.cssd.cz/data/files/dlouhodoby_program_cssd_2005.pdf ze dne 27. 9. 2012, s. 63

¹¹³ Dostupné z <http://www.cssd.cz/data/files/cssd-dlouhodoby-program.pdf> ze dne 27. 9. 2012, s. 40

Za cíle sociální politiky ČSSD můžeme považovat:

- Vytvářet stát, který je schopen zajistit lidem rovný přístup k uplatnění jejich dispozic, poskytnout lidem alespoň minimum podpory a zároveň motivovat občany k odpovědnosti za sebe sama, svoji rodinu a obec.
- Zajistit právo na práci pro každého člověka, který musí mít možnost svobodně volit zaměstnání.
- Zlepšovat podmínky, které povedou ke zvýšení porodnosti v České Republice.
- Zabránit propadu lidí do chudoby prostřednictvím důstojného životního minima, minimální mzdy, dávek státní sociální podpory, sociální péče a příspěvku v nezaměstnanosti.
- Podporovat dostupnost přiměřeného bydlení pro všechny generace.
- Vytvářet organizovaný systém zdravotních zařízení, který by dopomohl ke zlepšení zdravotního stavu a zlepšení zdraví obyvatel České republiky.

4.4 Cíle sociální politiky v programech ODS

Občanská demokratická strana má na svých webových stránkách ke stažení programové dokumenty, volební programy, tak i dokumenty, ve kterých se věnuje aktuálním tématům. K identifikaci cílů sociální politiky ODS jsem použila dlouhodobé programy a volební program z roku 2002, 2006 a 2010. Sociální politika ODS se zabývá především rolí státu v sociální politice, rodinou, zaměstnaností, stářím a sociálními službami. Na rozdíl od ČSSD se v sociálních věcech věnuje bydlení pouze okrajově a zdravotní péči neřadí do sociální oblasti, ale v programech má zdravotnictví své zvláštní místo. V této části analýzy nejde o srovnání programů ale pouze o identifikaci cílů, a proto se zde nebudu těmto tématům věnovat.

Pro občanskou demokratickou stranu je důležitá maximální svoboda jednotlivce, kterou chce maximálně bránit. Ale současně od každého jednotlivce požaduje vysokou míru zodpovědnosti ve všech oblastech

života. ODS zdůrazňuje prioritu individuálního před státním a to je hlavním východiskem v přístupu k sociální politice. Jednotlivec je schopen převzít významnou část své zodpovědnosti za svou budoucnost, což člověku přinese větší možnost volby a větší šanci rozhodovat o svých finančních prostředcích. Ale i přes zdůrazňování individuální odpovědnosti občana, nezřídka se ODS solidární pomoci tam, kde vlastní síly občana nestačí, zvláště v případě stáří, nemoci či zdravotního postižení ale míra zásahů státu v sociální oblasti musí co nejlépe korespondovat s uplatněním principu sociální solidarity zdravých s nemocnými a zdravotně postiženými, bezdětných s rodinami s dětmi, mladších se staršími, zaměstnaných s nezaměstnanými.¹¹⁴

Jedním z cílů ODS je udržení a růst zaměstnanosti, který je považován za jediný lék na problémy v sociálním systému. Je důležité, aby sociální systém vytvářel prostředí, ve kterém bude vždy výhodnější pracovat za minimální mzdu, než pobývat na sociálních dávkách. Pracovní trh by měl být motivující, to znamená, že by měl odměňovat aktivitu a trestat pasivitu při hledání pracovního místa.¹¹⁵

ODS si je vědoma toho, že většinu pracovních míst vytváří soukromý sektor, proto chce motivovat firmy k vytváření pracovních míst. V souvislosti se zvyšováním zaměstnanosti hovoří ODS také o využívání alternativních modelů zaměstnání (homeworking, teleworking, e-working), práci na zkrácený úvazek a o zavádění rekvalifikačních projektů pro osoby, které mění zaměstnání.¹¹⁶

Pro občanskou demokratickou stranu představuje rodina základní stavební článek lidské společnosti. Proto ODS navrhuje změny v sociálním systému, které vytvoří vhodné podmínky pro zakládání rodin a výchovu dětí a zároveň nabídnout co největší svobodu volby ve všech životních situacích.¹¹⁷

Konkrétní formy podpory pro rodiny se týkají rozšíření předškolní

¹¹⁴ Dostupné z http://www.ods.cz/docs/publikace/modra_sance-soc.pdf ze dne 27. 9. 2012, s. 3

¹¹⁵ Dostupné z <http://www.ods.cz/docs/programy/volebni-program2010.pdf> ze dne 28. 9. 2012, s. 22-23

¹¹⁶ Tamtéž, s. 23

¹¹⁷ Dostupné z http://archiv.ods.cz/volby/weby/2006/download/docs/volebni_program_ODS.pdf ze dne 28. 9. 2012, s. 20

péče, zvyšování rodičovského příspěvku, zvýšení peněžitě pomoci v mateřství, změnu mateřské dovolené pro rodiče, kteří se chtějí vrátit brzy do práce.¹¹⁸

Ve svých programech řeší ODS i ústavní péči. Občanská demokracie chce snižovat počet dětí v ústavech. Ústavní výchova musí být něčím mimořádným a musí být tou poslední možností, když všechny ostatní způsoby výchovy nejsou možné. Proto chce strana větší motivací podpořit zvýšení počtu pěstounských rodin prostřednictvím jejich profesionalizace.¹¹⁹

Dalším tématem, kterým se ODS v sociální politice zabývá, je podpora seniorů. Senioři se zaslouží důstojné postavení ve společnosti. V současnosti se střední délka života prodlužuje a to vyvolává nový pohled na řešení dříve zanedbávané situace seniorů. ODS proto chce rozšířit chybějící a nedostatečné služby pro seniory a vytvořit jim takové podmínky, aby měli co největší svobodu volby a aby se jim ve společnosti žilo co nejjednodušeji.¹²⁰

Občanská demokratická strana chce motivovat seniory k tomu, aby co nejdéle dobrovolně setrvali v aktivním pracovním životě nebo aby si mohli k důchodu přivydělat neomezenou částkou. V péči o seniory chce ODS podporovat domácí a rodinnou péči a daňově zvýhodnit ty rodiny, které doma pečují o seniory s vyšším stupněm závislosti na jejich péči. Zároveň chce umožnit rovnoprávný přístup ke všem zařízením sociální péče o seniory. Pokud se senior dostane do problémů, je třeba mu nabídnout širokou škálu služeb jako je vytvoření komunitních center sociálně-zdravotní péče, rozvoj terénních a ambulantních sociálních služeb nebo například zvýhodněné vstupné do státních kulturních objektů.¹²¹

Poslední oblastí sociální politiky ODS je sociální péče. Sociální služby musí podle ODS fungovat tak, aby rodinu nepoznamenalo to, když se stará o svého těžce nemocného člena. Sociální služby se týkají zdravotně postižených, nemocných seniorů, duševně a neurologicky nemocných lidí

¹¹⁸ Dostupné z <http://www.ods.cz/docs/programy/volebni-program2010.pdf> ze dne 28. 9. 2012, 24-25

¹¹⁹ Tamtéž, s. 25

¹²⁰ Tamtéž, s. 26-27

¹²¹ Dostupné z http://archiv.ods.cz/volby/weby/2006/download/docs/volebni_program_ODS.pdf ze dne 28. 9. 2012, s. 22

a krátkodobě osamělých nemocných lidí.¹²²

ODS chce prosazovat rozdělení sociálních služeb do tří oblastí:

1. Rezidenční služby, což jsou domovy a penziony pro seniory, chráněné a podporované bydlení
2. Terénní služby, které mají podpůrný charakter a poskytují klientům možnost co nejdéle setrvat ve svém přirozeném prostředí. Jedná se o pečovatelské služby, stacionáře, osobní asistence, odlehčovací péče apod.
3. Služby sociální intervence, které poskytují okamžitou podporu v krizových situacích a mají preventivní charakter. Patří sem poradenství, azylové bydlení, krizová centra, služby pro osoby závislé na návykových látkách, domy na půl cesty, kontaktní centra atd.¹²³

Dále ODS řeší nedostatky v oblasti sociální péče. Jedná se především o způsob financování sociálních služeb, který zvýhodňuje ústavní péči před přirozenější a levnější rodinnou péčí. Proto chce strana finančně podporovat rodiny, které se starají o těžce nemocného člena. Zároveň chce všem nemocným a postiženým poskytnout co nejlepší podmínky pro život ve společnosti, podporovat jejich rehabilitaci, zapojení do aktivního života a především umožnit jim svobodné rozhodování o jejich osudu.¹²⁴

Za cíle sociální politiky ODS můžeme považovat:

- Utvářet stát, který motivuje jedince k převzetí významné části své zodpovědnosti a který je schopen solidárně pomoci tam, kde vlastní síla občana nestačí.
- Vytvářet prostředí, které bude motivovat k práci a zajistí tak udržení a růst zaměstnanosti.
- Vytvářet vhodné podmínky pro zakládání rodin a výchovu dětí a zároveň nabídnout co největší svobodu volby ve všech životních situacích.

¹²² Dostupné z http://archiv.ods.cz/docs/publikace/modra_sance-soc.pdf ze dne 1.11.2012, s 37-39

¹²³ Tamtéž, s. 40

¹²⁴ Dostupné z http://archiv.ods.cz/docs/publikace/modra_sance-soc.pdf, ze dne 1. 11. 2012, s. 41

- Rozšířit nedostatečné služby pro seniory a tím jim vytvořit podmínky pro co nejsnadnější život ve společnosti.
- Poskytnout nemocným a postiženým co nejlepší podmínky pro život ve společnosti.

4.5. Analýza II – Srovnání programů ČSSD a ODS

V poslední části mé bakalářské práce se budu věnovat srovnání programů ČSSD a ODS. Již z předchozích částí bakalářské práce je patrné, že mezi těmito stranami budou panovat rozdíly, jednak v cílech sociální politiky, prostředcích jak těchto cílů dosáhnout nebo v umístění v politickém spektru a v ideologiích, ze kterých vycházejí.

Abych mohla srovnat programy ČSSD a ODS musela jsem si zvolit kritéria, podle kterých srovnání provedu. Kritéria jsem volila tak, aby vycházela z předchozí teorie a aby mezi sebou kontrastovala nebo byla společná pro obě strany. Za těchto podmínek jsem zvolila následující:

- a) Individuum x společnost
- b) Individuální zodpovědnost x solidarita
- c) Sociální nerovnost x sociální rovnost
- d) Minimální stát x sociální stát

▪ Individuum x společnost

Z předchozí teorie vyplývá, že ČSSD, která více či méně vychází z principů socialismu, klade důraz na společnost, zatímco ODS, která vychází z liberalismu a konzervatismu, klade důraz na jedince. Zda je tomu opravdu tak v souvislosti se sociální politikou obou stran, ukáže následující srovnání jejich programů.

Pokud nahlédneme do dlouhodobých programů ČSSD a zaměříme pozornost na části, které se věnují sociální politice, můžeme si všimnout, že již ve svých názvech nesou slovo společnost: Rozvoj solidární a sociálně spravedlivé společnosti – dlouhodobý program 2005; Solidární společnost – volební program 2010; Společnost sociálních jistot – volební program

2006. Co tedy pro ČSSD znamená společnost a co individuum? Opěrným bodem sociální politiky ČSSD je vytváření solidární a sociálně spravedlivé společnosti. Pouze taková společnost umožňuje vést plnohodnotný a důstojný život, umožňuje vyhnout se chudobě a poskytuje možnost uplatnit se i těm, kterým v tom brání jejich fyzické, psychické či sociální handicap.¹²⁵ Pokud budeme vycházet z tohoto výroku, můžeme říci, že v centru zájmu politiky ČSSD stojí společnost. Jak ale sociální demokracie nahlíží na individuum? ČSSD „*respektuje tvořivou podstatu každého jedince*“¹²⁶ Její politika je založena na tradičním předpokladu, „*že svobodný rozvoj člověka se naplňuje jen v podmínkách, pro něž platí, že svobodný rozvoj každého jednotlivce je předpokladem svobodného rozvoje všech lidí.*“¹²⁷ ČSSD usiluje o to, aby každý člověk mohl svobodně rozvíjet svoji osobnost a svobodně činit rozhodnutí. Současně však usiluje o to, aby každý jedinec „*bral na sebe odpovědnost za rozhodnutí nejen před svým svědomím, ale i před společností.*“¹²⁸

Pro srovnání nahlédneme do programů Občanské demokratické strany, pro kterou je základním východiskem občan jako svobodný a svrchovaný jedinec.¹²⁹ Vyjdeme-li z tohoto tvrzení, můžeme říci, že v centru zájmu ODS stojí individuum. Východiska obou stran jsou tedy odlišná, což kontrastuje s předchozí teorií. Ještě bych dodala následující: „*prioritou občanské demokracie je vytváření maximálního prostoru pro uplatnění individuálních rozhodnutí, která smí být v nejnужnější míře omezena pouze tam, kde naráží na svobodu jiného jednotlivce.*“¹³⁰ Jeden ze základních politických cílů ODS je vytváření co nejširšího prostoru pro svobodného občana ve všech oblastech, tedy i v oblastech sociální politiky.¹³¹ Zde naopak můžeme vidět určitou shodu. Jak ČSSD, tak ODS usilují o svobodu jednotlivce. Pro ČSSD je tato svoboda a svobodné rozhodování spojeno s odpovědností ke společnosti a je ohraničena

¹²⁵ Dostupné z http://www.cssd.cz/data/files/dlouhodoby_program_cssd_2005.pdf ze dne 1. 11. 2012, s. 53

¹²⁶ Tamtéž, s. 53

¹²⁷ Dostupné z <http://www.cssd.cz/data/files/cssd-dlouhodoby-program.pdf> ze dne 1. 11. 2012, s. 5

¹²⁸ Dostupné z <http://www.cssd.cz/program/hodnoty-cile-a-principy-cssd> ze dne 2. 11. 2012

¹²⁹ Dostupné z <http://www.ods.cz/politicky-program/politicky-program-ods> ze dne 3. 11. 2012

¹³⁰ Tamtéž, ze dne 3. 11. 2012

¹³¹ Dostupné z http://www.ods.cz/docs/programy/program_1996s.pdf ze dne 3. 11. 2012

svobodou ostatních lidí. Pro ODS je svoboda jedince základní hodnotou a je omezena pouze v případě, že omezuje svobodu jiného jednotlivce. I přestože ODS klade důraz na individuum, ve svých programech věnuje prostor i společnosti, jejímu utváření a podobě.

▪ Individuální zodpovědnost x solidarita

Solidaritě můžeme definovat jako vzájemnou podporu, soudržnost lidí k sobě navzájem.¹³² Také je to „*pocit sounáležitosti u příslušníků nějakého sociálního celku.*“¹³³ Jakou roli hraje solidarita v programech ČSSD a ODS? Solidarita je jednou ze základních hodnot ČSSD. Sociální demokracie chce vytvářet solidární společnost, ve které bude panovat sounáležitost s těmi skupinami, jež jsou nějakým způsobem handicapovány svými životními podmínkami.¹³⁴ Podle ČSSD je lidská společnost složena z jedinců silných i slabých, starců i dětí, zdravých i nemocných, schopnějších a méně schopných a právě solidarita může zachovat sociální smír ve společnosti a vést k celkové prosperitě.¹³⁵ ČSSD chce vytvářet důstojné podmínky života pro všechny skupiny lidí, kteří ji potřebují – důchodce, rodiny s dětmi, nemocné a zdravotně postižené, nezaměstnané.¹³⁶

Solidarita ale není pouze výsadou levice. ODS ve svých programech hovoří o solidaritě zodpovědných a vymezuje se proti pojetí solidarity levicových stran. ODS prosazuje ideu státu pomáhající těm, kteří to skutečně potřebují.¹³⁷ Pokud se člověk dostane do nepříznivé životní situace nikoli vlastní vinou, má právo na solidární pomoc společnosti. Sociální politika ODS se opírá o princip solidarity „*zdravých s nemocnými, bezdětných s rodinami s dětmi, mladších se staršími, zaměstnaných s nezaměstnanými.*“¹³⁸ Solidarita je tedy hodnota, která je důležitá pro

¹³² *Slovník cizích slov*, 314

¹³³ JANDOUŘEK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál 2001, s. 233

¹³⁴ Dostupné z http://www.cssd.cz/data/files/dlouhodobý_program_cssd_2005.pdf, ze dne 6. 11. 2012, s. 8

¹³⁵ Dostupné z <http://vysocina.cssd.cz/novinky/clanky/solidarita-je-jedina-uspesna-cesta-k-prosperite>, ze dne 6. 11. 2012

¹³⁶ Dostupné z http://www.cssd.cz/data/files/dlouhodobý_program_cssd_2005.pdf ze dne 6. 11. 2012, s. 8

¹³⁷ Dostupné z <http://www.ods.cz/docs/programy/volebni-program2010.pdf> ze dne 6. 11. 2012, s. 21

¹³⁸ Dostupné z http://archiv.ods.cz/volby/weby/2006/download/docs/volebni_program_ODS.pdf ze dne 6. 11. 2012, s. 17

ČSSD i ODS. Je nutné ale říci, že každá strana pojímá solidaritu jinak. ODS klade velký důraz na svobodu jedince a všemi způsoby se snaží zajistit, aby se jedinec mohl svobodně rozhodovat ve všech situacích. Ale tím, že jedinci poskytne velkou míru svobody, vyžaduje od něj i velkou míru individuální zodpovědnosti ve všech oblastech života. Solidární pomoc státu nastává pouze tehdy, když vlastní síly občana nestačí na uchování lidské důstojnosti, zvláště pak ve stáří, nemoci či zdravotního postižení. ODS se tímto přístupem snaží zamezit tomu, aby jedinec nespolehal na pomoc státu, pokud se svým chováním dostane do potíží. ČSSD usiluje o vytváření důstojných podmínek pro všechny nějakým způsobem znevýhodněné skupiny. Slibuje tedy pomoc státu všem těm, kteří ji potřebují nebo budou potřebovat. Na oplátku pak požaduje vstřícnou aktivitu a spoluzodpovědnost těch, kterým pomáhá.

Zásadní rozdíl je tedy v uplatňování solidarity. ČSSD se ve svých programech zavazuje k pomoci všem, kteří potřebují. ODS klade velký důraz na individuální zodpovědnost a snaží se zasáhnout pouze tam, kde je to nezbytně nutné.

▪ Sociální rovnost x sociální nerovnost

Sociální rovnost může být definována jako „sociální ideál požadující pro lidi ve společnosti stejnou příležitost k nabytí sociálních a ekonomických statků a stejný přístup k moci a konzumu.“¹³⁹ Pro ČSSD je rovnost všech lidí v důstojnosti, svobodě, právech a životních šancích jednou ze základních hodnot moderní demokratické společnosti. Sociální demokracie zdůrazňuje, že nelze dosáhnout absolutní rovnosti, protože životní podmínky lidí, jejich kvalifikace, schopnosti a výkony se vzájemně odlišují. ČSSD usiluje o vytvoření rovnosti příležitostí pro všechny ve smyslu rovného přístupu ke vzdělání, práci, sociálním službám i občanskému a osobnímu uplatnění.¹⁴⁰ Sociální demokracie ve svých programech nepopírá přirozenou existenci nerovností podmínek a kvality

¹³⁹ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál 2001, s. 320

¹⁴⁰ Dostupné z <http://www.cssd.cz/data/files/cssd-dlouhodobý-program.pdf>, ze dne 10.11.2012, s.5

života jednotlivců i rodin. ČSSD se snaží, aby tyto přirozené nerovnosti nepřerůstaly únosnou mez a byly společností vnímány jako přijatelné a užitečné.¹⁴¹

ODS ve svých stanovách považuje za jeden z hlavních cílů být stranou, „jejíž sociální politika povede k rovnosti v příležitostech k uplatnění.“¹⁴² Tuto větu bych chtěla podpořit již výše napsanou teorií; liberálové vyznávají rovnost příležitostí: „každý jedinec by měl mít stejné šance na stoupání a klesání po společenském žebříčku.“¹⁴³ Rovnost podle liberálů také znamená, „že jedinci musejí mít stejnou příležitost rozvíjet své nerovné dovednosti a schopnosti.“¹⁴⁴ Jak je dále uvedeno v teorii, „tato teze souvisí s pojetím bohatství, které by mělo záviset na zásluhách jedince. Ten, který je schopnější, nebo pracuje usilovněji, si zaslouží blahobyť více než ten, který nepracuje.“¹⁴⁵ Tato myšlenka souvisí s pojetím sociální nerovnosti, která je založena na myšlence soutěže nebo zásluhovosti na fungování celku. ODS ve svých programech ve svých programech hovoří o tom, že bude oceňovat ty, kteří mají určité zásluhy. V praxi to znamená například to, že těm, kteří jsou nezaměstnaní, ale zároveň se aktivně snaží zapojovat například do veřejně prospěšných prací, chce ODS garantovat vyšší dávky podpory v nezaměstnanosti.¹⁴⁶

▪ Sociální stát x minimální stát

Vytváření sociálního státu je výsadou levice. „Sociální stát je založen na myšlence, že sociální podmínky, v nichž lidé žijí, nejsou jen věcí jedinců či rodin, nýbrž věcí veřejnou.“¹⁴⁷ Takový stát je schopen poskytnout alespoň určité uznané minimum podpory a pomoci v životních situacích ohrožujících občana či jeho rodinu. V pojetí ČSSD sociální stát investuje do sociální politiky a tyto investice považuje za nejefektivnější, protože

¹⁴¹ Dostupné z <http://www.cssd.cz/data/files/cssd-dlouhodobý-program.pdf>, ze dne 11. 11. 2012, s. 5

¹⁴² Dostupné z <http://www.ods.cz/stanovy> ze dne 11. 11. 2012

¹⁴³ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie* Praha: VICTORIA PUBLISHING 1994, s. 27

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 27

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 28

¹⁴⁶ Dostupné z <http://www.ods.cz/docs/programy/volebni-program2010.pdf> ze dne 11. 11. 2012, s. 23

¹⁴⁷ Dostupné z <http://www.cssd.cz/data/files/cssd-dlouhodobý-program.pdf>, ze dne 11. 11. 2012, s. 34

znásobují lidský potenciál jako základní zdroj budoucí prosperity společnosti. V dobře fungujícím sociálním státu se uplatňují talenty, vědomosti, kvalifikace a schopnosti lidí, což představuje zdroj dlouhodobého hospodářského a kulturního rozkvětu země.¹⁴⁸ Vytváření sociálního státu je jedním ze základních cílů ČSSD.

ODS se proti koncepci sociálního státu vymezuje. Občanští demokraté prosazují tzv. minimální stát, který vychází z teorií klasických liberálů. Minimální stát chce minimalizovat státní intervence. Myšlenku minimálního státu rozpracoval mimo jiných Milton Friedman. Omezenou funkci státu vidí jako pozitivní v různých oblastech, například ve svobodném hospodářství nebo právě v sociální oblasti. Stát má zasahovat v omezené míře. „...vláda je nezbytná jednak jako fórum pro určení „pravidel hry“, jednak jako soudce, který interpretuje dodržování dohodnutých pravidel.“¹⁴⁹ Podobné platí pro oblast sociální politiky. Zde navázu programy ODS. Občanští demokraté chtějí stát, který nezatěžuje občany zbytečnými zásahy do jejich života. Malý stát nepotřebuje tolik prostředků k vlastnímu provozu, podněcuje lidi k aktivitě a oplátkou jim může garantovat kvalitní sociální služby a udržení rozumného životního standardu i v době, kdy se jim nedaří, a ve stáří.¹⁵⁰

4.6. Politické programy ČSSD a ODS v historické perspektivě

Za dobu své existence prošly ČSSD i ODS mnoha změnami. Za dobu existence těchto stran prošla změnami i celá společnost. V souvislosti s tématem mé bakalářské práce zde vyvstává otázka, zda se nějakým způsobem změnily programy politických stran - ať už ty dlouhodobé nebo volební, zda reagují na změny ve společnosti nebo zůstávají v průběhu více jak deseti let zcela stejné.

V roce 1998 se stala ČSSD vládní stranou. Od tohoto roku se prezentuje prostřednictvím dlouhodobého programu, který obsahuje

¹⁴⁸ Dostupné z <http://www.cssd.cz/data/files/cssd-dlouhodoby-program.pdf>, ze dne 13. 11. 2012, s. 35

¹⁴⁹ FRIEDMAN, Milton. *Kapitalismus a svoboda* Praha: Liberální institut 1994, s. 26

¹⁵⁰ Dostupné z http://archiv.ods.cz/volby/weby/2006/download/docs/volebni_program_ODS.pdf ze dne 13. 11. 2012, s. 3

stanoviska k nejdůležitějším společenským problémům. ČSSD má na svých webových stránkách k dispozici tři dlouhodobé programy z let 1998, 2003 a 2005. Jak se v rozpětí sedmi let změnil základní program ČSSD, konkrétně část věnovaná sociální politice?

Analyzovat můžeme formální i obsahovou stránku programů. Jako základní „stavební kámen“ použijí dlouhodobý program z roku 1998, který část věnovanou sociální politice nazývá *„Rozvoj solidární a sociální spravedlivé společnosti.“*¹⁵¹ Kapitoly jsou řazeny následovně¹⁵²:

5.1 Sociální práva a sociální stát

5.1.1. Zaměstnanost, ochrana práce, sociální dialog, mzdy a příjmy

5.1.2. Bezpečí rodiny a populační vývoj

5.1.3. Sociální zabezpečení

5.1.4. Migrace a migrační politika

5.2. Bydlení

5.3. Rozvoj moderního systému zdravotní péče

5.3.1. Základní východiska

5.3.2. Cíle systému zdravotní péče

V programech z roku 2003 a 2005 jsou kapitoly nazvány, řazeny a číslovány úplně stejně. Rovněž zůstává stejný počet stran, které jsou věnované sociální politice. Co se týče počtu odstavců, ten také zůstává zachován. Lze tedy říci, že formální stránka dlouhodobých programů ČSSD zůstává stejná.

Po bližší analýze můžu konstatovat, že ani obsahová stránka programů ČSSD neprodělala během sedmi let větší změny. Některé odstavce zůstávají beze změny a najdeme je ve všech třech vydání:

„Sociální podmínky, v nichž lidé žijí, nejsou jen věcí jedinců samotných či jejich rodin, nýbrž věcí veřejnou. Proto sociální stát v pojetí ČSSD zaručuje každému občanovi alespoň určité společensky uznané

¹⁵¹ Dostupné z <http://www.cssd.cz/data/files/cssd-dlouhodoby-program.pdf>, ze dne 13. 2. 2013, s. 33

¹⁵² Tamtéž, s. 33

minimum podpory a pomoci v tíživých životních situacích. Zároveň občany podněcuje k vlastnímu úsilí o zlepšení jejich životních podmínek a účinně brání tomu, aby pomoc poskytovaná z veřejných prostředků byla zneužívána.¹⁵³

„Být rodičem je nejen nezadatelné právo, ale i významná životní hodnota. Člověk však není jen rodičem ale souběžně i občanem s právem na práci, na účast ve veřejném životě a ve všech kulturně společenských činnostech. Je také dospělým dítětem svých starých rodičů, k nimž má morální i právní závazky. Jsme si vědomi, že výchova dětí není jen soukromou záležitostí rodičů, ale je i významným prvkem úspěšného rozvoje společnosti. ČSSD proto nepovažuje pomoc za soukromou věc jednotlivců a za zátěž pro státní rozpočet. Je to především významná investice do budoucího rozvoje společnosti. V rámci rodiny pomáhá také vyrovnávat příležitosti mužů a žen pro jejich ekonomické uplatnění.“¹⁵⁴

V některých částech pak došlo pouze k malým změnám v jednotlivých větách či slovech. Obsah sdělení však zůstává ve všech dlouhodobých programech stejný:

„Za velkou vymoženost naší společnosti považujeme rozvoj sociálního zabezpečení vycházejícího z mezinárodně uznávaných standardů, z úmluv Mezinárodní organizace práce a zajišťujícího dostatečné dlouhodobě udržitelné nemocenské pojištění, důchodové pojištění, úrazové pojištění a pojištění v nezaměstnanosti založené na celospolečenské solidaritě a poskytování mateřských a rodinných dávek. Vedle kolektivních systémů sociálního pojištění a připojištění budeme podporovat i přebírání osobní odpovědnosti za osud jedince či rodiny formou individuálního připojištění, zejména při přípravě na stáří.“¹⁵⁵

„Budeme usilovat o rozvoj sociálního zabezpečení, které patří mezi velké vymoženosti naší společnosti založené na mezinárodně uznávaných standardech, vyjádřených v úmluvách Mezinárodní organizace práce tak,

¹⁵³ Dostupné z <http://www.cssd.cz/data/files/cssd-dlouhodoby-program.pdf>, ze dne 13. 2. 2013, s. 33

¹⁵⁴ Dostupné z <http://www.cssd.cz/data/files/cssd-dlouhodoby-program.pdf>, ze dne 14. 2. 2013, s. 36

¹⁵⁵ Dostupné z <http://www.cssd.cz/data/files/cssd-dlouhodoby-program.pdf>, ze dne 13. 2. 2013, s. 37

*aby bylo zajištěno dostatečné a dlouhodobě udržitelné nemocenské pojištění, důchodové pojištění, úrazové pojištění a pojištění v nezaměstnanosti založené na celospolečenské solidaritě a poskytování mateřských a rodinných dávek. Vedle kolektivních systémů sociálního pojištění a připojištění budeme podporovat i přebírání osobní odpovědnosti za osud jedince či rodiny formou individuálního připojištění zejména při přípravě na stáří.*¹⁵⁶

ODS prezentuje své politické programy odlišným způsobem než ČSSD. U ODS nenajdeme souvislé dlouhodobé programy jako u ČSSD. Na jejich webových stránkách jsou uveřejněny tzv. programové dokumenty, přičemž každý tento dokument má jiný název a liší se jak formou, tak obsahem. Jsou to následující dokumenty:

- Politický program ODS (1995), který se věnuje straně samotné, jejímu ukotvení v politickém spektru, tradicím, ze kterých strana vychází a na co navazuje. Dále řeší místo ČR ve světě, tržní hospodářství, společnost občanů a také vztah mezi občanem a státem.
- Poděbradské artikuly (1998) jsou uceleným systémem zásad, které se ODS zavazuje dodržovat. Tyto zásady se pak promítají do volebních programů ODS a také do řešení nastalých situací ve společnosti.
- Modrá šance (2003-2004) je souboru koncepčních materiálů jednotlivých stínových ministrů.
- Vize 2020 (2010), který pojednává o podobě ČR za 10 let.

Tyto programy nám předávají ucelenou podobu ODS. Její historii, východiska a postoje ke společenským problémům. Můžeme tedy říci, že plní stejnou funkci jako dlouhodobé programy ČSSD. V průběhu let však mění svoji formu i obsah.

Výraznější změny můžeme očekávat v rámci volebních programů,

¹⁵⁶ Dostupné z http://www.cssd.cz/data/files/dlouhodoby_program_cssd_2003.pdf ze dne 15. 2. 2013, s. 42

které by měly reflektovat aktuální dění ve společnosti. V následujících odstavcích se pokusím odpovědět na otázku, jakým vývojem prošly ve volebních programech ČSSD a ODS oblasti věnované sociální politice v průběhu 14 let? Proto se zaměřím se na témata sociální politiky, kterým byl věnován prostor ve volebních programech obou stran. Volební programy jsou z roku 1996, 1998, 2002, 2006 a 2010.

▪ ČSSD

1996: Rodina a děti; Zaměstnanci a zaměstnavatelé; Důchodci; Zdravotně postižení

1998: Rodina a mládež; Zaměstnanci a zaměstnavatelé; Politika zaměstnanosti; Sociální pomoc; Důchodci; Zdravotně postižení a invalidé

2002: Nezaměstnanost; Politika zaměstnanosti; Bydlení; Důchodci a důchodová reforma; Sociální zabezpečení; Podpora rodin s dětmi; Kvalitní a dostupné zdravotnictví

2006: Zaměstnanost; Rovné zacházení; Rodinná politika; Státní sociální podpora; Sociální pomoc a sociální služby; Senioři a reforma důchodového systému; Bydlení; Zdravotnictví

▪ ODS

1996: Sociální podpora; Nezaměstnanost a výše podpory v nezaměstnanosti; Důchodová reforma; Integrace zdravotně postižených do společnosti

1998: Prosazování individuálního před státním; Vysoká míra zodpovědnosti; Vícesložkové systémy zdravotního a důchodového pojištění; Podpora rodin s dětmi; Podpora handicapovaným; Podpora sociální adaptace menšin

2002: Důchodový systém; Příprava na stáří

2006: Podpora zaměstnanosti; Podpora rodiny; Stárnutí a důchodový systém; Rozvoj sociálních služeb; Svoboda volby v sociálním systému; Rozšiřování nabídky sociálních služeb

2010: Podpora zaměstnanosti; Sociální dávky; Podpora rodiny; Důchodový systém; Péče o seniory

U volebních programů, konkrétně tedy v částech věnované sociální politice, můžeme pozorovat změnu, která je výraznější u ČSSD. Tato strana postupem času přikládá větší váhu sociálním tématům, věnuje jim větší počet stran ve svých programech a také rozšiřuje spektrum oblastí, prostřednictvím kterých chce oslovovat voliče. U ODS je oblast sociální politiky o poznání „chudší“ než u předchozí strany, ať už na počet stran ve volebních programech, tak i na témata, kterým se věnuje. Faktem ale je, že části o sociální politice ve volebních programech ČSSD a ODS prochází změnami.

4.7 Konvergence programů ČSSD a ODS

V průběhu celé mojí práce se ukazuje, jak jsou obě strany ve svých základech odlišné. V poslední analýze se pokusím ukázat, kde programy ČSSD a ODS konvergují. Na začátku budu vycházet z předchozí historické perspektivy, kde si můžeme všimnout, že strany konvergují v oblastech, jež prostřednictvím svých programů řeší. Společnými oblastmi ČSSD a ODS jsou:

- Rodiny s dětmi
- Důchodci a důchodová reforma
- Zaměstnanost
- Zdravotně postižení
- Sociální služby

Pokud se na tato témata podíváme více do hloubky, zjistíme, že v některých případech konvergují i úkoly, které chtějí strany plnit v rámci těchto oblastí. Jedná se o:

- Podporování rodin s dětmi
- Zvyšování zaměstnanosti

Tyto úkoly jsou společné pro obě strany. Při bližším pročítání programů zjistíme, že v některých případech konvergují i prostředky, prostřednictvím kterých chce strana tyto úkoly plnit. Jako příklad uvedu, jakým způsobem chtějí ČSSD a ODS podporovat rodiny s dětmi:

ČSSD chce vytvářet podmínky pro zvýšení porodnosti, zlepšovat

podmínky, při kterých jsou občané schopni sladit své rodinné, pracovní i veřejné funkce. Dále chce zvyšovat rodičovský příspěvek a dostupnost předškolní péče.¹⁵⁷ ODS chce také vytvářet vhodné podmínky pro zakládání rodin a výchovu dětí. Dále chce rozšiřovat dostupnost předškolní péče a zvyšovat rodičovský příspěvek a podporovat zaměstnatelnost rodičů.¹⁵⁸

ČSSD navrhuje¹⁵⁹:

- *Postupně zvyšovat rodičovský příspěvek tak, aby do roku 2010 přesáhl 10 000,-*
- *Zlepšit stávající síť jeslí a mateřských škol, podpořit rozvoj dalších typů služeb hlídání dětí, a to nejen pro děti pracujících rodičů, ale i pro děti rodičů, kteří práci hledají, zvyšují si kvalifikaci nebo mají zdravotní problémy.*
- *Vytvářet vhodné podmínky pro sladění pracovního a rodinného života.*
- *Motivovat zaměstnavatele ke zřizování zařízení denní péče o malé děti na pracovišti, případně k podpoře služeb péče o malé děti poskytovaných jinými subjekty za finančně výhodných podmínek.*

ODS navrhuje¹⁶⁰:

- *Podporujeme další zvyšování rodičovského příspěvku, protože v něm vidíme i společenské ocenění rodičovské péče o budoucí členy společnosti.*
- *Nabízíme větší možnosti skloubení rodičovských povinností a profesního růstu.*
- *Výdaje na zařízení dětského koutku či mateřského centra pro děti předškolního věku přímo na pracovišti.*

Tučně zvýrazněné pasáže jsou příkladem toho, kdy konvergují prostředky, kterými chtějí obě strany podporovat rodinu.

¹⁵⁷ Dostupné z <http://www.cssd.cz/data/files/volebni-program-2006.pdf> , ze dne 15. 2. 2013, s. 16

¹⁵⁸ Dostupné z http://archiv.ods.cz/volby/webby/2006/download/docs/volebni_program_ODS.pdf ze dne 15. 2. 2013, s. 21

¹⁵⁹ Dostupné z <http://www.cssd.cz/data/files/volebni-program-2006.pdf> , ze dne 15. 2. 2013, s. 16-17

¹⁶⁰ Dostupné z http://archiv.ods.cz/volby/webby/2006/download/docs/volebni_program_ODS.pdf ze dne 15. 2. 2013, s. 21

Dalším příkladem je situace, kdy spolu konvergují pouze cíle (úkoly), které si strana klade a pouze minimum prostředků, prostřednictvím kterých chce strana těchto cílů dosáhnout. Konkrétním případem je zvyšování zaměstnanosti. ČSSD chce zvyšovat zaměstnanost následujícím způsobem¹⁶¹:

-Chceme toho dosáhnout tvorbou nových pracovních míst, zvyšováním vzdělanosti a především realizací regionálních rozvojových programů.
- Budeme i nadále rozvíjet programy tvorby pracovních míst zaměřených na vznik společensky účelných pracovních míst, na rozvoj chráněných dílen a pokračovat v rozšiřování možností rekvalifikace.
- Cestu ke zvyšování celkové zaměstnanosti vidíme ve zvýšení počtu vysokoškolsky vzdělaných občanů.
- Podpořit zaměstnatelnost lidí nad 50let, kteří byli dlouhodobě nezaměstnaní snížením sociálního a zdravotního pojištění za tyto zaměstnance na polovinu až na dobu dvou let.
- Pokračovat v rychlejším zvyšování minimální mzdy oproti životnímu minimu.
- Odstranit všechny existující zákonné překážky, které znevýhodňují zaměstnávání osob po dosažení důchodového věku.

ODS chce zvyšovat zaměstnanost následujícím způsobem¹⁶²:

- Budeme prosazovat takovou úpravu pracovního práva, která bude podporovat tvorbu nových pracovních míst.
- Zjednodušíme Zákoník práce, který je v našem pojetí normou střídou, jasnou a dostatečně určitou. Upouští od detailní regulace pracovních vztahů a uvolňuje smluvní vztahy mezi zaměstnanci a zaměstnavateli.
- Zavedeme tzv. státem zaručený příjem. Jeho výše se bude odvíjet od počtu členů a výše příjmu rodiny. Pracovat za nižší mzdu bude vždy

¹⁶¹ Dostupné z <http://www.cssd.cz/data/files/volebni-program-2006.pdf> , ze dne 15. 2. 2013, s. 13

¹⁶² Dostupné z http://archiv.ods.cz/volby/weby/2006/download/docs/volebni_program_ODS.pdf ze dne 15. 2. 2013, s. 18-19

výhodnější, než zůstat na sociálních dávkách.

- *Zrušíme minimální mzdu, která ztrácí smysl při zavedení státem zaručeného příjmu. Snižuje zaměstnanost zvláště nekvalifikovaných a tělesně postižených lidí a nahrává šedé a černé ekonomice.*

Posledním příkladem je situace, kdy je společná pouze oblast sociální politiky, kterou se strany zabývají. Jedná se o důchodce a důchodovou reformu. Ve volebním programu z roku 2010 tyto strany přistupují k tomuto tématu úplně odlišně. Nemají společné ani úkoly, které si kladou za cíl, ani prostředky.

ČSSD řeší především důchodovou reformu, změnu důchodového systému, výši důchodů a zvyšování důchodů.¹⁶³ Pomocí těchto změn chce podporovat seniory a pomáhat jim. ODS se zabývá kromě důchodové reformy a výše důchodů zabývá také podporou péče o seniory v rodině, rozvojem služeb pro seniory, pojištěním pro případ bezmocnosti a sociálním bydlením.¹⁶⁴

5. ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo identifikovat cíle sociální politiky ČSSD a ODS a zároveň tyto programy srovnat podle vybraných kritérií. Protože lze programy stran zkoumat z mnoha úhlů, zařadila jsem do své práce také historickou perspektivu a snažila jsem se zjistit, kde spolu programy ČSSD a ODS konvergují. Ve svém závěru se postupně vrátím ke všem analýzám, přičemž každé z nich věnuji jeden odstavec.

V první analýze se věnuji identifikaci cílů sociální politiky obou stran. Zde šlo o práci s dlouhodobými i volebními programy, tedy s částmi, které se věnují sociální politice. V teorii výše uvádím Potůčka, který definuje několik oblastí, kterých se sociální politika jako praktická aktivita dotýká a z toho jsem při identifikaci vycházela a zaměřila se na oblasti,

¹⁶³ Dostupné z http://www.cssd.cz/data/files/volebni_program_velky2010.pdf, ze dne 20. 2. 2012, s. 19

¹⁶⁴

kterým se obě strany shodně věnují. Z analýzy vyplynuly nejenom cíle sociální politiky obou stran ale i následující: ČSSD i ODS staví své programy a cíle na hodnotách, na kterých jsou postaveny ideologie, ze kterých vycházejí. Zároveň analýza také umožnila rozpoznat, co je „typické“ pro ČSSD a co pro ODS a vytvořila ucelený obraz toho, jak se obě strany staví k sociální politice. Například u ČSSD jsme si tak mohli všimnout, že více intervenuje do sociální politiky, zatímco ODS upřednostňuje individuální před státním. Vystaly tak na povrch rozdíly mezi oběma stranami. Co se týče samotných cílů sociální politiky, ukázalo se, že mnohdy se cíle obou stran shodují, ať už jde o růst zaměstnanosti nebo podporu rodin. Tato skutečnost mi poté nabídla prostor pro další analýzu, ve které jsem se snažila postihnout do jaké míry spolu programy ČSSD a ODS konvergují (viz níže).

V druhé analýze jsem srovnávala programy podle vybraných kritérií. Díky tomu jsem mohla blíže určit, v čem konkrétně se strany odlišují. Vybraná kritéria vycházela z předchozí teorie a zde se znovu potvrdilo to, že strany ČSSD vychází z principů socialismu a ODS z principů konzervatismu a liberalismu. Tato skutečnost se projeví v běžném životě člověka. Konkrétně například podoba státu (viz sociální stát x minimální stát). Z analýzy vyplývá, že ČSSD usiluje o sociální stát, což pro jedince znamená, že mu stát garantuje pomoc v tíživých situacích, garantuje mu dostupné vzdělání či zdravotnictví. Do těchto oblastí je stát ochoten investovat. ODS chce vytvářet minimální stát, který poskytne jedinci co nejširší svobodu v jeho rozhodování. Pokud se člověk rozhodne podnikat, stát v pojetí ODS nebude příliš zasahovat do jeho aktivit a bude se snažit vytvářet co nejvhodnější podmínky pro jeho činnost. Po jedinci ale bude vyžadováno, aby převzal velkou část zodpovědnosti za sebe a svoji budoucnost a pokud se svým nezodpovědným chováním dostane do potíží, nemusí se mu dostat státní pomoci. Stejně tak se projeví v životě jedince i pojetí solidarity (viz individuální zodpovědnost x solidarita). Pokud se člověk stane nezaměstnaným, ČSSD mu chce garantovat alespoň minimální

výši podpory v nezaměstnanosti, *jež by mu zajistila základní podmínky pro existenci a zdravotní péči*¹⁶⁵. ODS také nabídne jedinci podporu v nezaměstnanosti, ale její výše se bude odvíjet od toho, jak bude člověk aktivní. Ve svých programech ODS zdůrazňuje fakt, že plnou podporu zaměstnanosti bude vyplácet pouze těm, kteří se budou účastnit veřejně prospěšných prací, vzdělávacích kurzů nebo budou podnikat. Pokud nebude člověk aktivní, může o dávky v nezaměstnanosti přijít. V tomto případě musí vzít jedinec osud do vlastních rukou a převzít zodpovědnost sám za sebe.

Třetí analýza nabízí pohled na programy v jejich historické perspektivě. Základní otázkou bylo, jak se programy v průběhu let změnily. Odpovědí bylo ano i ne. Situace je odlišná u obou stran. Začnu tedy u dlouhodobých programů ČSSD, které v průběhu sedmi let neprošly výraznější změnou, což ale u dlouhodobých programů v podstatě není nutné. V teorii výše se hovoří o základních programech, které můžeme definovat jako určité „ústavy“ stran obsahující základní hodnoty, jež strana vyznává. O něco větší změnou prošly základní programy ODS, funkce základních programů je však zachována. Mnohem zajímavější výsledky nám ale přinesla analýza změn volebních programů. Nejenom že tyto programy procházejí změnami a věnují se aktuálním tématům, ale z této analýzy můžeme vyčíst i další fakta: U ČSSD můžeme pozorovat, jak se v průběhu let rozšiřuje výčet oblastí, kterým se v rámci sociální politiky ČSSD věnuje – v roce 1996 to byli jen čtyři oblasti, zatímco v roce 2010 už to bylo deset oblastí sociální politiky. Důvodem může být větší výskyt sociálních problémů ve společnosti nebo také snaha sociální demokracie oslovovat potenciální voliče především prostřednictvím témat sociální politiky. U ODS jsou změny ve volebních programech také patrné stejně jako fakt, že ODS se oproti ČSSD zabývá sociální politikou v menším rozsahu – ve volebních programech náleží sociální politice méně stran, než je tomu u sociální demokracie. Také si můžeme všimnout toho, že ČSSD do svých volebních

¹⁶⁵ Dostupné z <http://www.ods.cz/docs/programy/volebni-program2010.pdf> ze dne 28. 9. 2012, s. 26-27

programů zahrnuje oblasti sociální politiky, které ODS ve svých programech nezmiňuje. Příkladem je sociálně zaměřená bytová politika. Existují však i témata, která jsou společná oběma stranám. S tímto zjištěním jsem pracovala v poslední analýze.

Již z identifikace cílů sociální politiky a později z analýzy historické perspektivy bylo patrné, že programy ČSSD a ODS v určitých případech konvergují. Zkoumala jsem tři oblasti, které se nejčastěji shodně objevovali ve volebních programech obou stran. V jednom případě, došlo k tomu, že v dané oblasti konvergovali nejenom úkoly, které strana v jejím rámci kladla, ale i prostředky pomocí kterých chce strana tyto úkoly plnit. Jednalo se o podporu rodin s dětmi. Je třeba ale říci, že konvergovala většina prostředků, ne všechny. V druhém zkoumaném případě konvergovaly pouze cíle (úkoly), jednalo se o zvyšování zaměstnanosti. V této oblasti se již více promítaly odlišné základní principy stran. V posledním zkoumaném případě zůstala stranám společná pouze oblast, kterou se zabývaly – podpora seniorů. Cíle i prostředky byly odlišné. Je tedy třeba říci, že i přesto, že strany stojí na opačné straně politického spektra a vymezují své politiky proti sobě, najdeme ve volebních programech místa, kde se ČSSD a ODS přibližují. Na závěr je třeba poznamenat, že identifikovat všechna místa, kde strany konvergují, by jistě obsáhlo mnohem více stran, než kolik jsem mohla tomuto tématu věnovat ve své bakalářské práci. Troufám si tvrdit, že se strany ve svých volebních programech spíše rozcházejí. Může ale existovat více případů, ve kterých strany konvergují, a také může nastat situace, kdy v jednom konkrétním volebním programu si budou v oblasti sociální politiky bližší než v jiném. Komplexně tuto problematiku ale musí obsáhnout jiná práce.

ANOTACE

Příjmení a jména autora: Stoklasová Karolína

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie a andragogiky FF UP

Název diplomové práce: Cíle sociální politiky v programech ČSSD a ODS

Počet znaků: 87 664

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 36

Klíčová slova: sociální politika, politické strany, ideologie, ČSSD, ODS

Tato bakalářská práce se zabývá identifikací cílů sociální politiky ČSSD a ODS. Cílem práce je identifikovat cíle sociální politiky a na základě kritérií srovnat programy těchto stran. Práce je rozdělena na dvě části. V první, teoretické, části jsou vymezeny základní pojmy a definovány ideologie, ze kterých strany vycházejí. V druhé, praktické části, jsou na základě volebních programů stran identifikovány cíle sociální politiky a na základě kritérií, které vycházejí z teorie, jsou programy obou stran srovnávány. Dále je na programy nahlíženo z jejich historické perspektivy. Závěr práce je věnován konvergaci programů ČSSD a ODS.

This thesis deal with identifying the aims of social policy CSSD and ODS. The aim of thesis is identify aims of social policy and compare the programmes of CSSD and ODS on the basis of criterions. The thesis is devided in to two parts. In the first part, which is theoretical, some basic terms are desribed and ideology are defined. In the second part, which is practical, the aims of social policy are identify. On the basis of the criterions, the programmes of CSSD and ODS are compared. Furthermore programmms are viewed from a historici perspective. The conclusion of the thesis is devoted to convergence programmms of CSSD and ODS.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. ENGLIŠ, Karel. *Sociální politika*. 1. vydání. Praha: F. Topič, 1916, 80 s. ISBN neuvedeno.
2. FIALA, Petr a kol. *Teorie politických stran*. 2. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2009, 263 s. ISBN 978-80-244-2208-4.
3. FRIEDMAN, Milton. *Kapitalismus a svoboda*. 1. vydání. Praha: H&H, 1994, 182 s. ISBN 80-85787-33-4.
4. HAYEK, Friedrich August von. *Cesta do otroctví*. 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2004, 215 s. ISBN 80-86598-71-3.
5. HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 1. vydání. Praha: Victoria Publishing, 1994, 293 s. ISBN 80-85-865-10-6.
6. HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, 339 s. ISBN 80-86861-71-6.
7. HUDEČKOVÁ, Helena. *Úvod do sociální politiky*. 1. vydání. Praha: CREDIT, 2003, 122 s. ISBN 80-213-1086-3.
8. JADNOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001, 285 s. ISBN: 80-7178-535-0.
9. KLIMENOTVÁ, Eva. *Sociální politika I*. 1. vydání. Olomouc: UP v Olomouci, 2009, 96 s. ISBN 978-80-244-2207-7.
10. KLIMENTOVÁ, Eva a KADLEC, Tomáš. *Sociální politika II*. 1. Vydání. Olomouc: UP v Olomouci, 2009, 89 s. ISBN 978-80-244-2208-4.
11. Kolektiv autorů, *Slovník cizích slov*. 1. Vydání. Praha: Encyklopedický dům, 1998, 320s., ISBN 80-90-1647-8-1.
12. KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 4. vydání. Praha: ASPI, a.s., 2007, 504 s. ISBN 978-80-7357-276-1.
13. NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 265 s. ISBN 85-85850-22-2.
14. PECKA, Emanuel. *Sociologie politiky*. 1. Vydání. Praha: Grada, 2010, 240 s. ISBN: 978-80-247-2793-6.
15. POTUČEK, Martin. *Sociální politika*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, 142 s. ISBN 80-85850-01-X.

16. PŠEJA, Pavel. *Stranický systém ČR*. 1. vydání. Brno: CDK, 2005, 202 s. ISBN 80-7325-069-1.
17. STRMISKA, Maxmilián a kol. *Politické strany moderní Evropy*. 1. vydání, Praha: PORTÁL, 2005, 728 s. ISBN 80-7376-038-0.
18. TOMEŠ, Igor. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*. 1. vydání. Praha: SOCIOPRESS, 1996, 213 s. ISBN 80-902260-0-0.
19. VEČEŘA, Miloš. *Sociální stát, východiska a přístupy*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, 111 s. ISBN 80-85850-16-8.

INTERNETOVÉ ZDROJE

20. *Dlouhodobý program ČSSD* dostupné z <http://www.cssd.cz/data/files/cssd-dlouhodoby-program.pdf>
21. *Dlouhodobý program ČSSD 2003* dostupné z http://www.cssd.cz/data/files/dlouhodoby_program_cssd_2003.pdf
22. *Dlouhodobý program ČSSD 2005* dostupné z http://www.cssd.cz/data/files/dlouhodoby_program_cssd_2005.pdf
23. *Historie ČSSD* dostupné z <http://www.cssd.cz/strana/agenda-a-clenstvi/historie-cssd/> [cit. 10. 3. 2012]
24. *Historie ODS* dostupné z <http://www.ods.cz/historie> [cit. 10. 3. 2012]
25. *Hodnoty, cíle, principy ČSSD* dostupné z <http://www.cssd.cz/program/hodnoty-cile-a-principy-cssd> [cit. 2. 11. 2012]
26. *Modrá šance* dostupné z http://www.ods.cz/docs/publikace/modra_sance-soc.pdf
27. *O nás* dostupné z <http://www.ods.cz/o-nas> [cit. 10. 3. 2012]
28. *Politický program ODS* dostupné z <http://www.ods.cz/politicky-program/politicky-program-ods> [cit. 2. 11. 2012]
29. *Proč volit ČSSD* dostupné z <http://www.cssd.cz/program/proc-volit-cssd/> [cit. 10. 3. 2012]
30. *Solidarita je jediná úspěšná cesta k prosperitě* dostupné z <http://vysocina.cssd.cz/novinky/clanky/solidarita-je-jedina-uspesna-cesta-k-prosperite> [cit. 2. 11. 2012]
31. *Stanovy ODS* dostupné z <http://www.ods.cz/stanovy> [cit. 11. 11. 2012]

32. *Volební program ČSSD 2002* dostupné z
http://www.cssd.cz/data/files/volebni_program_cssd_2002.pdf
33. *Volební program ČSSD 2006* dostupné z
<http://www.cssd.cz/data/files/volebni-program-2006.pdf>
34. *Volební program ČSSD 2010* dostupné z
http://www.cssd.cz/data/files/volebni_program_velky2010.pdf
35. *Volební program ODS 2006* dostupné z
http://archiv.ods.cz/volby/weby/2006/download/docs/volebni_program_ODS.pdf
36. *Volební program ODS 2010* dostupné z
<http://www.ods.cz/docs/programy/volebni-program2010.pdf>